

SANASTOKESKUS TSK • TERMINOLOGICENTRALEN TSK

Inkeri Vehmas-Lehto,
yhtenäisiä termejä,
begripliga begrepp,
Eduskuntasanasto,
sanastotyön eri muodot,
Med tydlig intension,
matalaenergiatalo...

4 | 2008

TERMINFO

THE FINNISH TERMINOLOGY CENTRE TSK

TERMINFO

29. vuosikerta • numero 4 | 2008

JULKAISIJA Sanastokeskus TSK ry
PÄÄTOIMITTAJA Thomas Baltscheffsky
TOIMITUSSIHTEERI Anu Ylisalmi
TOIMITTAJA Sirpa Suhonen (Summaries)
TOIMITUSNEUVOSTO Thomas Baltscheffsky,
Jukka Ihanus, Kristiina Kaski, Ari Muhonen,
Pirkko Nuolijärvi, Matti Ojala, Ari Penttilä,
Rune Skogberg, Seija Suonuuti, Anu Ylisalmi
PAINOPIIKKA Art-Print Oy
KUSTANTAJA Stellatum Oy
Upseerinkatu 1, 02600 Espoo
www.stellatum.fi

TILAUKSET JA OSOITTEENMUUTOKSET

Tilaaajapalvelu/Terminfo
PL 115, 30101 Forssa
puh. (03) 4246 5340
faksi (03) 4246 5341
tilaaajapalvelu@stellatum.fi
www.stellatum.fi

TILAUSHINNAT SUOMESSA 2008

Terminfo ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
Kestotilaus 37 € (laskutusväli 12 kuukautta)
Määräaikaistilaus 41 € (kesto 12 kuukautta)
Irtonumero 10,50 €

TILAUSEHTO

Kestotilauksena tilattu lehti tulee tilaajalle tilausjakso kerrallaan ilman eri uudistusta, kunnes tilaaja joko muuttaa sen määräaikaiseksi tai lopettaa tilauksen. Tilauksen hinta on tilausjakson alussa voimassa oleva hinta, joka on painettu lehteen. Tilauksen voi keskeyttää ennen tilausjakson loppua. Peruutus on tehtävä vähintään kaksi viikkoa ennen uuden tilausjakson alkamista. Mikäli peruutus ei saavu määräaikaan mennessä, laskutetaan tilaajan saamat lehdet. Tilausehdot löytyvät lehden jokaisesta numerosta. Osoitetietoja ei käytetä muussa kuin Stellatum Oy:n omissa toiminnassa.

ASIAKASREKISTERI

Rekisterikuvaus ja -seloste ovat nähtävissä Stellatum Oy:n tiloissa. Tilaajan tietoja käytetään asiakassuhteen ylläpitoon ja hoitoon. Yhteydenotot tulee tehdä kirjallisina ja allekirjoitettuina tai henkilökohtaisesti rekisterinpitäjän luona. Tilaaja voi kieltää tietojensa käytön markkinointitarkoituksiin ja markkinatutkimuksiin ilmoittamalla asiasta.

Aikakauslehtien liiton jäsenlehti
ISSN 0358-7517

441-167
Painotuote

Sujuva viestintä edellyttää yhtenäisiä termejä <i>Anu Ylisalmi</i>	3
Inkeri Vehmas-Lehto – terminologiasta kiinnostunut käännöstieteilijä <i>Anu Ylisalmi</i>	4
Sanastotyö ohjelmistoyrityksessä – esimerkkinä Tekla Structures <i>Hanna Kautonen</i>	7
Tydliga termer och begripliga begrepp <i>Arne Larsson</i>	9
Eduskuntasanasto on valmistunut <i>Kaisa Kuhmonen & Marja Oksa-Pallasvuo</i>	10
Sanastotyötä, mutta missä muodossa? <i>Katri Seppälä</i>	13
Om terminologier och tesaurer vid Folkpensionsanstalten <i>Carita Bjön</i>	17
Termiharava	19
Kirjallisuutta	21
Summaries	23

Lukijapalautetta voi lähettää Sanastokeskukseen (osoite alla) tai sähköpostitse osoitteeseen terminfo@tsk.fi

TERMINFO INTERNETISSÄ www.tsk.fi/fi/ti

SANASTOKESKUKSEN YHTEYSTIEDOT

osoite Albertinkatu 23 A 12
00120 Helsinki
puhelin (09) 2709 1060
faksi (09) 608 859
sähköposti tsk@tsk.fi
terminfo@tsk.fi
www.tsk.fi

TERMIPALVELU (MAKSULLINEN EI-JÄSENIILLE)

puhelin (09) 608 876
sähköposti termipalvelu@tsk.fi

Sujuva viestintä edellyttää yhtenäisiä termejä

Jokainen käyttää ammatissaan omaan työhönsä liittyviä termejä, joiden merkitys ei välttämättä ole selvä muissa ammateissa toimiville. Sama asia pitää selostaa ulkopuoliselle pitkillä ja monimutkaisilla selityksillä, kun taas kollega ymmärtää asian yhdestä termistä. Toisinaan termeistä saattaa kuitenkin olla erilaisia tulkintoja samalla erikoisalalla ja joskus jopa samassa organisaatiossa. Sanastotyötä tarvitaan, jotta termien kirjavuus ei vaikeuttaisi viestintää ja aiheuttaisi väärinkäsityksiä.

Ohjelmistoyritys Teklassa havaittiin muutama vuosi sitten sanastotyön tarve. Teklan kehittämässä Tekla Structures -ohjelmassa käytettyjen termien määrä oli ohjelman laajentuessa kasvanut ja termistönhallinta oli muuttunut haasteelliseksi. Samasta asiasta oli saatettu käyttää ohjelmassa ja sen asiakasdokumentaatioissa eri termejä, eikä ohjelmaan tulleita uusia termejä ollut käyty systemaattisesti läpi. Ohjelmaan tarvittiin yhdenmukaista ja helposti omaksuttavaa termistöä, ja Tekla pyysi Sanastokeskus TSK:n apuun. *Hanna Kautonen* kertoo Teklan yhdessä Sanastokeskuksen kanssa toteuttamasta sanastoprojektista artikkelissaan sivulla 7.

Termit ovat tärkeitä viestinnän välineitä kaikilla erikoisaloilla, mutta myös arkielämässä niihin törmää tiedotusvälineissä, käyttöohjeissa, viranomaisten tiedotteissa ja vaikkapa talon rakentamista suunniteltaessa.

Asuntoministeri *Jan Vapaavuori* nosti syksyllä esiin selkeiden termien tarpeen puhuttaessa energiatehokkuudesta ja energiatehokkaista taloista. Nykyisellään termien käyttö on Vapaavuoren mukaan kuluttajalle liian sekavaa, ja termien sisältökin vaihtelee esittäjästä riippuen. Vapaavuori suositteli, että rakennusala laatisi energiatehokkaan rakentamisen termeille yhteiset tulkinnat, jotka ovat yksiselitteisiä, helposti ymmärrettäviä ja auttaisivat rakentajaa valintojen teossa. Energia-
tehokkaan rakentamisen termejä käsitellään Termiharavassa sivulla 19.

Yhtenäisten termien käyttö on siis tärkeää, mutta mistä löytää oikean termin? Sanastokeskus TSK:lla on julkinen TEPA-termipankki, josta löytyy vastaus moniin termikysymyksiin. Myös monet muut organisaatiot ja yksityishenkilöt ovat avanneet termistönsä muiden saataville. *Arne Larsson* kirjoittaa Vieraskynässä sivulla 9 terminkäyttäjien tarpeista ja visioi ratkaisuja.

Metsäalan viestintää helpottamaan ilmestyi keväällä laaja Suomalais-venäläinen metsäsanakirja. Euroopan terminologiajärjestö EAFT myönsi lokakuussa sanakirjan laatijoille, *Inkeri Vehmas-Lehdolle*, *Aleksandr Gerdille*, *Irina Kudasheville* ja *Igor Kudasheville*, kansainvälinen soveltavan terminologisen tutkimuksen ja kehityksen palkinnon. Sanastokeskus onnittelee lämpimästi palkinnon saajia. Inkeri Vehmas-Lehtoa on myös haastateltu tähän lehteen (ks. s. 4).

Rauhaisaa joulun odotusta kaikille lukijoille!

Anu Ylisalmi

anu.ylisalmi@tsk.fi

toimitussihteeri

Inkeri Vehmas-Lehto – terminologiasta kiinnostunut käännöstieilijä

Anu Ylisalmi

4 Inkeri Vehmas-Lehto työskentelee Helsingin yliopiston käännöstieteen laitoksella venäjän kääntämisen ja tulkauksen professorina.

Junien keskeltä venäjän kielen pariin

Vehmas-Lehto on kotoisin Keski-Suomesta Keuruun Haapamäen kylästä. Haapamäki tunnetaan tärkeänä rautatieliikenteen risteysasemana, ja Vehmas-Lehtokin tottui lapsuudessaan junien ääniin.

Päästyään ylioppilaaksi Haapamäen yhteislyseosta Vehmas-Lehto aloitti kielten opinnot Helsingin yliopistossa. Alun perin pääaineena oli englantilainen filologia. Hän päätyi omien sanojensa mukaan sattumalta venäjän alkeiskurssille ja suoritti sitten venäjän kurssin toisensa jälkeen periaatteella "kun kerran noin paljon olen jo suorittanut, niin eihän tätä kannata tähän jättää". Lopulta hän vaihtoi venäjän kielen ja kirjallisuuden pääaineekseen. Muina sivuaineina englantilaisen filologian lisäksi Vehmas-Lehdolla oli kansantaloustiede ja kasvatustiede.

Valmistuttuaan yliopistosta Vehmas-Lehto oli ensin Haapamäellä kansakoulun englanninopettajan sijaisena ja Jyväskylän yliopistossa venäjän tuntiopettajana. Sitten hän huomasi avoimen venäjän lehtoraatin Kouvolan silloisessa kieli-instituutissa ja siirtyi vuonna 1974 Kouvolaan.

Kun kieli-instituutti liitettiin Helsingin yliopistoon, laitoksella puhuttiin paljon tutkimuksen tärkeydestä. Vehmas-Lehto ryhtyi kahden pienen lapsen äitinä tuumasta toimeen ja suoritti venäjän kielestä ja kirjallisuudesta sekä lisensiaatin että tohtorin tutkinnot. "Vähemmälläkin olisi elämästä varmaan selvinnyt, sekä minä että perhe", Vehmas-Lehto pohtii.

Kieli-instituutista käännöstieteen laitokseksi

Kääntämisen opettaminen aloitettiin Kouvolassa vuonna 1971 Kouvolan kieli-instituutissa. Vuonna 1981 Kouvolan kaupungin ylläpitämä Kouvolan kieli-instituutti valtiollistettiin ja liitettiin Helsingin yliopistoon Kouvolan kääntäjäkoulutuslaitokseksi. Vuodesta 1998 laitoksen nimi on ollut käännöstieteen laitos.

Ensi kesänä käännöstieteen laitos muuttaa Helsinkiin. Muuton yhteydessä käännöstieteen laitos lakkaa olemas-

Inkeri Vehmas-Lehto ja Aleksandr Gerd (kuvassa) sekä terminologit Irina Kudasheva ja Igor Kudashev palkittiin lokakuussa Suomalais-venäläisestä metsäsanakirjasta.

ta omana erillisenä yksikkönään ja kääntämisen ja tulkauksen oppiaineet sijoitetaan Helsingissä toimiviin kielten laitoksiin. Tosin niiden lopullinen sijoittuminen ratkeaa vasta vuonna 2009, sillä humanistisen tiedekunnan laitosten määrää ollaan pienentämässä noin kolmanneksen. "Olisin toivonut, että laitos olisi saanut jäädä Kouvolaan, ja parhaamme mukaan tätä asiaa yritimme ajaa. Sijaintia tärkeämpää on kuitenkin koulutuksen laatu ja siihen panostaminen. Vaikuttaa siltä, että saamme edelleen taistella kääntäjäkoulutuksen erikoislaadun ja -tarpeiden puolesta", Vehmas-Lehto valottaa tilannetta.

Opetusta, ohjausta, tutkimusta ja hallintoa

Vehmas-Lehdon työhön kuuluu opetusta, tutkielmien ohjausta, tutkimusta ja hallintoa. Tyypillinen työpäivä on pitkä ja sekalainen. Suurimman osan aikaa hän istuu tietokoneensa ääressä. Koska hänellä ei professorina ole määrättyä työaikaa, työajan ja vapaa-ajan raja hämärtyy ja hän tekeekin töitä yleensä myös iltaisin ja viikonloppuisin.

Työnsä suurimmaksi haasteeksi Vehmas-Lehto kokee juuri ajankäytön ja harmittelee sitä, ettei tutkimukseen ole enempää aikaa. Hän on kiinnostunut terminologian lisäksi kääntämiseen liittyvistä kysymyksistä ja perehtyisi mielellään tarkemmin myös fraseologiaan.

Vehmas-Lehto kertoo pitävänsä työstään ja fiksuista opiskelijoistaan: "Mukavia hetkiä ovat esimerkiksi ne, kun graduntekijän kanssa on yhdessä keksitty, mihin suuntaan kannattaa lähteä." Vehmas-Lehto kokee olevansa taipumuksiaan vastaavassa työssä. Hän kertoo olevansa luonteeltaan erittäin looginen, mikä on etenkin terminologiassa tärkeä piirre. Hän iloitsee myös siitä, että

hän on rohkea tekemään sellaisiakin asioita, joita ei ole tehnyt ennen ja joissa ei välttämättä ole kovin hyvä.

Terminologian ja sanastotyön pariin

Inkeri Vehmas-Lehto tutustui ensimmäisen kerran sanastotyöhön 1980-luvulla. Kääntäjänkoulutuslaitoksen silloinen ruotsin lehtori *Airi Viitanen* vietti yhden lukukauden Kööpenhaminan kauppakorkeakoulussa ja näytti tullessaan siellä tehtyä sanastotyön tutkielmaa. "Miettimme, että meidänkin opiskelijat voisivat tehdä sellaisia." Tästä innostuneena Vehmas-Lehto osallistui Sanastokeskuksen pitämälle paripäiväiselle sanastotyön kursille.

Vehmas-Lehdon mielestä Sanastokeskus tekee tärkeää työtä selvittäessään käsitteitä ja vakiinnuttaessaan termejä: "Kaikkien elämä helpottuu, kun tiedetään, mistä kukakin puhuu." Miettimistä ja selkiytystä vaativia käsitteitä on kaikilla aloilla, ennen kaikkea uusilla aloilla. Vehmas-Lehto toivoo, että yhteiskunnassa ymmärrettäisiin laajemmaltikin sanastotyön tarkeys.

Sanastotyön tekeminen on Vehmas-Lehdon mielestä erinomainen tapa selkiyttää ajatuksia. Sanastotyö on tärkeää etenkin kääntäjille, mutta sen tekemisestä on hyötyä kenelle tahansa asiantuntijalle. Vehmas-Lehdon mielestä kaikki tieteenalat hyötyisivät sanastotyöstä, sillä useimmilla aloilla asiantuntijat ovat erimielisiä monien käsitteiden nimityksistä ja sisällöistä.

Kääntäjänkoulutuksessa ei voi tehdä normatiivista sanastotyötä Sanastokeskuksen tapaan, mutta käsitteiden ja termien kuvaaminen ja analysointi on silti tärkeää. Kouvolan kääntäjäopiskelijat pääsevät tutustumaan sanastotyöhön pakollisella terminologian peruskurssilla. Lisäksi venäjän oppiaineessa järjestetään terminologian jatkokurssi. Terminologian kurssien pitämisen lisäksi Vehmas-Lehto on ohjannut paljon opiskelijoiden sanastoaiheisia pro gradu -tutkielmia.

Ansiokas Suomalais-venäläinen metsäsanakirja

Inkeri Vehmas-Lehto oli helmikuussa ilmestyneen *Suomalais-venäläisen metsäsanakirjan* toimittaja: "Minun tehtäväni oli esimerkiksi suomalaisten määritelmien muokkaaminen. En siis ollut pelkästään hankkeen äiti ja johtaja vaan myös ihan raa'an terminologisen työn tekijä." Hankkeen terminologeina toimivat *Irina Kudasheva* ja *Igor Kudashev*. Kirjan toisena toimittajana oli professori *Aleksandr Gerd* Pietarin yliopistosta.

Vehmas-Lehdon mukaan *Metsäsanakirjassa* on pyritty luotettavuuteen. Tämä ilmenee muun muassa siinä,

Poimintoja Inkeri Vehmas-Lehdon julkaisuista

Vehmas-Lehto, Inkeri 1989: *Quasi-correctness: a critical study of Finnish translations of Russian journalistic texts*. Neuvostoliittoinstituutin vuosikirja 31. Helsinki: Neuvostoliittoinstituutti.

Vehmas-Lehto, Inkeri 1999: *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan*. Helsinki: Finn Lectura.

Vehmas-Lehto, Inkeri & Rodima, Aino 1999: *Ni puha ni perä! Onnea ja menestystä! Venäläisiä fraseologismeja suomalaisille*. Helsinki: Finn Lectura.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2005: Terminologista tutkimusta opinnäytteinä. Teoksessa: Yli-Jokipii, Hilikka (toim.): *Kielen matkassa multimediaan. Näkökulmia kääntämisen tutkimiseen ja opiskelemiseen*. Käännöstieteen laitoksen julkaisuja 1. Helsingin yliopisto. Helsinki: Yliopistopaino. 93–125.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2006: Kontekstikuilusta koherenssiin. Teoksessa: Pajunen, Anneli & Tommola, Hannu (toim.): *XXXII Kielitieteen päivät Tampereella 19.–20.5.2005. Valikoima pidettyihin esitelmiin pohjautuvista artikkeleista*. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavissa: tampub.uta.fi/index.php?tidot=125

Vehmas-Lehto, Inkeri 2006: Yläkäsite – määritelmien toimittamisen kulmakivi. Teoksessa: *Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-symposium XXVI. Vaasa 11.–12.2.06*. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän julkaisu N:o 33. Vaasa: Vaasan yliopisto. 319–330.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2007: Suomalais-venäläisen metsäsanakirjan laatimisperiaatteet – uutta ja vanhaa. *Terminfo 1/2007*. 10–13.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2008: Onko käännostutkimuksessa särmää? Teoksessa: Helin, Irmeli ja Yli-Jokipii, Hilikka (toim.): *Kohteena käänнос. Uusia näkökulmia kääntämisen ja tulkauksen tutkimiseen ja opiskelemiseen*. Käännöstieteen laitoksen julkaisuja IV. Helsingin yliopisto. Helsinki: Yliopistopaino. 13–42.

Vehmas-Lehto, Inkeri & Gerd, Aleksandr & Kudasheva, Irina & Kudashev, Igor 2008: *Suomalais-venäläinen metsäsanakirja*. Helsinki: Metsäkustannus.

että termien olemassaolo ja käytettävyys on tarkastettu metsä- ja ympäristöalan asiantuntijoiden avulla. Sana-kirjassa on vakiintuneen termivastineen puuttuessa termiehdotuksia, jotka on merkitty omalla symbolillaan. Myös osittaisella vastaavuudella on oma symbolinsa, ja käsitteiden eroja on kuvailtu selitteissä. Lisäksi termit, määritelmät ja selitteet on varustettu lähdeviittein.

Metsäsanakirjahankkeessa on ollut mukana myös opiskelijoita. Opiskelijat laativat metsäalan eri osa-alueilta sanastoja opinnäytteinä, joita hyödynnettiin sanakirjan laadinnassa. Metsäsanakirjaa toimitettaessa syntyi myös runsaasti havaintomateriaalia, jota Vehmas-Lehto hyödyntää pitämillään terminologian kursseilla.

Euroopan terminologiajärjestö EAFT myönsi loka-kuussa yhteistyössä eräiden muiden terminologisten järjestöjen kanssa Suomalais-venäläisen metsäsanakirjan laatijoille kansainvälisen soveltavan terminologisen tutkimuksen ja kehitystyön palkinnon. Palkinto jaetaan joka toinen vuosi kansainvälisesti korkeimmasta saavutuksesta soveltavassa terminologiassa. Valinta perustuu tehdyn työn innovatiivisuuteen ja siihen, miten paljon se edistää soveltavaa terminologista tutkimusta ja kehitystyötä.

Laulua, virkkausta ja pyöräretkiä

Inkeri Vehmas-Lehto asuu Kouvolassa ja aikoo laitoksen muutettua ryhtyä kulkemaan junalla Helsinkiin. Perheeseen kuuluu kaksi aikuista poikaa.

Vehmas-Lehdon tärkein harrastus on laulaminen. Hän käy kansalaisopistossa yksinlaulutunneilla. Hän kertoo myös ryhtyneensä "epäsuomalaiseen tapaan" esiintymään laulamalla sellaisissa tilanteissa, kun etiketin mukaan pidetään puhe. "Tällainen laulupuhe on monesti tuonut kivaa vaihtelua puheiden sarjaan", hän naurahtaa.

Vehmas-Lehto on vuodesta 1996 ollut mukana rota-reissa. Hän on tyytyväinen siihen, että lähti mukaan: "Se on laajentanut sosiaalisia ympyröitä, sitä paitsi naiseus on tuonut asiaan jonkinlaista hohtoa. Olin Suomen ensimmäisiä naispuolisia rotarypresidenttejä ja sittemmin apulaiskuvernöörejä."

Kuntoaan Vehmas-Lehto hoitaa käymällä jumpassa ja kuntosalilla. Heinäkuun ensimmäinen viikko on aina pyhitetty pyöräretkelle lapsuudenystävien kanssa. Jos vapaa-aikaa vielä jää, hän ryhtyy mielellään virkkaamaan tai neulomaan. Myös luonto on lähellä Vehmas-Lehdon sydäntä.

Tilaa lahjaksi Vinski! Vinski taikoo lapsiin lukuintoa!

Vinski on Lukukeskuksen neljä kertaa vuodessa ilmestyvä, 8-12-vuotiaille suunnattu kirjallisuuslehti. Vinski kertoo kirjoista, jotka kuluvat lasten käsissä ja joista he erityisesti pitävät – harvinaisempia helmiä unohtamatta. Suuren osan Vinskin kirja-arvosteluista kirjoittavat lapset itse. Kirjojen ja kirjailijoiden lisäksi esitellään lastenelokuvia ja kurtistetaan koulumaailmaan. Vinski antaa myös vinkkejä ja virikkeitä lasten omaan kirjoittamisharrastukseen. Vinskissä on tilaa lasten omille mielipiteille ja ajatustenvaihdolle! Lehden päätoimittaja on kirjailija Tittamari Marttinen.

P.S. Vinski on myös mainio lahja kummi- ja lapsenlapsille!

Tilaa nyt Vinski omaksi tai lahjaksi!

- käy Internet-sivuillamme www.stellatum.fi

→Tilaaajapalvelu → Tilaukset → Valitse tuote riippuvalikosta

- lähetä sähköpostia osoitteeseen tilaaajapalvelu@stellatum.fi

- soita numeroon (03) 4246 5340

Vinskin hinnat Suomessa 2008 (neljä numeroa/vuosi):
kestotilaus 28 € (laskutusväli 12 kuukautta), 12 kuukauden
määräaikaistilaus 32 €.

Sanastotyö ohjelmistoyrityksessä – esimerkkinä Tekla Structures

Hanna Kautonen

Mitä tarkoittaa *building object*? Kumpi olisi suositeltavampi termi, *part* vai *piece*? Missä tilanteissa voi käyttää termiä *pick*, milloin taas termiä *select*? Muun muassa näitä ongelmia olemme pohtineet viimeisen kahden vuoden ajan ohjelmistoyritys Teklassa, jossa on toteutettu englanninkielinen sanastoprojekti yhteistyössä Sanastokeskus TSK:n kanssa.

Termeihin selvyys yhteistyönä

Ohjelmistoyritys Teklan sanastoprojekti käynnistyi syksyllä 2006, jolloin Teklassa huomattiin tarve selkeyttää ja harmonisoida Tekla Structures -ohjelmassa käytettyä englanninkielistä termistöä. Tekla Structures on teräs- ja betonirakenteiden mallipohjaiseen suunnitteluun sekä rakentamisen ja valmistamisen ohjaukseen tarkoitettu ohjelma, jolla luotua mallia voidaan hyödyntää rakennusprosessin eri vaiheissa. Tekla Structuresia käyttävät teräksen valmistajat ja detaljoijat, rakennusyritykset ja rakennuttajat, betonielementtien valmistajat ja suunnittelutoimistot yli 80 maassa. Tekla Structuresia on käytetty esimerkiksi Pekingin olympialaisten Bird's Nest -olympiastadionin, Los Angelesissa sijaitsevan Walt Disney Concert Hallin ja Vantaalle avatun viihdekeskus Flamingon suunnittelussa ja mallintamisessa.

Tekla Structures -ohjelman ensimmäinen versio on julkaistu vuonna 1993 nimellä Xsteel, ja ajan myötä ohjelma on laajentunut ja monipuolistunut. Myös Tekla on kasvanut voimakkaasti viime vuosina, minkä seurauksena sekä ohjelman tekijöiden että käyttäjien määrä on kasvanut, ja tarve ohjelmassa käytettävälle yhdenmukaiselle ja helposti omaksuttavalle termistölle lisääntynyt. Vanhoille Tekla Structuresin käyttäjille olemassa oleva termistö on tullut tutuksi eri tuoteversioiden myötä, mutta ensi kertaa ohjelman kanssa tekemisiin joutuvalle ohjelmassa käytetty termistö ei välttämättä ole ollut yksiselitteistä ja selkeää, vaan on vaatinut jonkinasteista opettelua ja asiaan paneutumista. Tämä taas on osaltaan hidastanut ohjelman tehokasta käyttöä ja tuonut lisäkustannuksia ohjelman käyttäjille.

Ohjelman kehittämisen ja kasvamisen myötä sekä koodissa, käyttöliittymässä, asiakasdokumentaatiassa että markkinoinnissa käytettyjen termien määrä on kasvanut huomasti ja niiden hallinnasta tullut yhä haasteellisempää. Samasta asiasta on puhuttu useilla eri termeil-

lä, eikä ohjelmaan tulevia uusia termejä ole käyty mitenkään systemaattisesti läpi. Sanastoprojektin yhtenä tavoitteena onkin ollut yhdenmukaistaa ja ohjata termin käyttöä niin, että samat termit olisivat käytössä sekä käyttöliittymässä että kaikessa ohjelmaan liittyvässä materiaalissa, oli se sitten asiakasdokumentaatiota tai markkinointimateriaalia. Tällöin sekä teklalaiset että Tekla Structuresin käyttäjät ympäri maailmaa olisivat perillä siitä, mitä jollakin tietyllä termillä tarkoitetaan.

Projektin alkaessa pohdittiin sen toteuttamistapaa ja -muotoa. Koska sanastotyö ei kuulu Teklan ydinosaan, projektiin kaivattiin ulkopuolista yhteistyökumppania, joka sitten löytyi Sanastokeskus TSK:n muodossa. Tekla Structuresin käyttöliittymä ja kaikki ohjelmaan liittyvä materiaali tuotetaan englanniksi, joten myös sanasto on englanniksi. Kaiken kaikkiaan yhteistyö Sanastokeskus TSK:n ja Teklan välillä onkin sujunut hedelmällisissä merkeissä, sillä vajaassa kahdessa vuodessa Tekla Structures -sanastoon on kertynyt yli 400 termiä ja määritelmää sekä lukuisia käsittekaavioita havainnollistamaan käsitteiden suhteita.

Projektin työnjako on ollut selkeä ja toimiva: Sanastokeskus TSK on tuonut projektiin mukaan sanastotyön ja sen teknisen osaamisen, Tekla puolestaan on tarjonnut tuotetuntemuksen ja projektiryhmän, jossa on mukana sekä rakennusalan että englannin kielen asiantuntijoita. Muutoinkin aktiivisen ja asiantuntevan projektiryhmän merkitys on ollut kokonaisuuden kannalta suuri. Projektin kannalta on ollut erittäin tärkeää, että projektiryhmässä on ollut mukana ihmisiä, jotka tuntevat ohjelman hyvin ja ovat aktiivisesti mukana projektiryhmän tapaamisissa. Projektissa on ollut tarpeen mukaan mukana myös projektiryhmän ulkopuolisia teklalaisia, jotka ovat tuoneet lisää sekä rakennus- että ohjelmointipuolen näkemystä ja selvennystä esimerkiksi siihen, miksi ohjelmassa ja sen termistössä on päädytty tiettyihin ratkaisuihin. Projektissa mukana oleminen on tarjonnut mahdollisuuden tutustua monipuolisesti sekä sanastotyön tekemiseen että itse Tekla Structures -ohjelmaan.

Projektin haasteita

Yksi projektin ensimmäisistä haasteista oli määriteltäviksi valittavien käsitteiden valinta. Käsitteitä kerättiin termi-inventaarioon lähinnä Tekla Structuresin käyttöliittymästä ja asiakasdokumentaatiosta. Kaiken kaikkiaan lähdemateriaalia oli melko runsaasti ja mahdollisia määriteltäviä käsitteitä löytyi paljon, mutta määriteltäviksi valitut keskeiset termit erottuivat kuitenkin selkeästi joukosta.

Jos käsiteltävien termien valinta ei varsinaisesti tuottanut ongelmia, niin enemmän haasteita on riittänyt määritelmässä käytettävän näkökulman ja painotusten valinnassa. Koska sanastomme koostuu rakennusallalla käytettävän ohjelmistotuotteen termistöstä, olemme joutuneet miettimään sitä, miten saamme sovittua samaan sanastoon sekä IT- että rakennusalan näkökulman. Eniten hankaluuksia on varmastikin tuottanut se, kumpaa näkökantaa pitäisi korostaa määritelmässä; sitä kuinka jokin käsite näkyy valmiissa rakennuksessa vai sitä, mitä käsitteellä voi tehdä ohjelmassa ja miten se näkyy käyttäjälle esimerkiksi ohjelman käyttöliittymässä. Projektin aikana olemme myös huomanneet sen, kuinka suuri merkitys hyvillä käsitteekaavioilla on ja kuinka hankalaa käsitesuhteiden hahmottaminen toisinaan on. Käsitteekaavioista on ollut todella suuri apu projektissamme, koska ne ovat konkreettisesti auttaneet hahmottamaan käsitesuhteita ja saaneet meidät miettimään käsitteiden suhteita uusista näkökulmista.

Jonkinlaisena punaisena lankana määritelmiä laatiesamme olemme yrittäneet pitää sitä, että ottaisimme aina huomioon sen, mitä termi ja määritelmä tarkoittavat ohjelman käyttäjän kannalta. Tärkeintä on se, että sanaston käyttäjä ymmärtää määritelmän perusteella, mistä on kyse. Toisinaan on ollut selkeintä mainita määritelmässä tai huomautuksessa esimerkiksi se, miten käsite näkyy tuotteen käyttöliittymässä. Olemme kuitenkin yrittäneet välttää kovin koodilähtöisiä määritelmiä ja pyrkiin määritelmässä enemmän siihen, miten käsite näkyy reaali maailmassa. Sanaston käyttäjähän ei välttämättä kiinnosta se, miten jokin käsite on toteutettu ohjelmassa, vaan se mitä sillä voi tehdä.

Osa määrittelyistä käsitteistä on olemassa myös yleiskielessä, kuten *bolt* tai *explode*. Olemme ottaneet tällaisia käsitteitä mukaan sanastoon siinä tapauksessa, että ne ovat joko olennainen osa ohjelmaa tai niiden käyttö ohjelmassa poikkeaa yleiskielisestä merkityksestä. Ajan saatossa ohjelmaan on myös kerääntynyt joukko termejä, jotka poikkeavat joko totutusta tai oletetusta englannin käytöstä. Tällaiset Tekla-termit ovat arkipäiväistyneet ja tulleet tutuiksi ohjelmaa kauemmin käyttäneille, mutta uusille käyttäjille ne ovat saattaneet tuottaa ongelmia.

Yhtenä sanastoprojektin alkuperäisistä ja kunnianhimoisista tavoitteista oli päästä eroon näistä ohjelmassa esiintyvistä Tekla-termeistä, ja luoda niiden tilalle uutta ja selkeämpää termistöä. Tehtävä osoittautui kuitenkin oletettua hankalammaksi, ja projektin edetessä olemme joutuneet jonkin verran luopumaan tavoitteistamme. Termiä, jonka kanssa tuotteen käyttäjät ovat eläneet vuosi-

Kirjoittajasta:

Hanna Kautonen työskentelee Documentation Specialistina Tekla Oyj:ssä.

kausia ja joka on tullut jo täysin osaksi ohjelmaa, voi olla mahdotonta enää muuttaa. Yksittäinen termi saattaa olla käyttäjille jo niin osa Tekla Structures -ajatusmaailmaa, tai sitten se esiintyy ohjelmassa ja kaikessa siihen liittyvässä materiaalissa niin monessa paikassa, ettei sen muuttaminen enää ole kannattavaa. Niinpä olemme jättäneet jotkin olemassa olevista termeistä niin kuin ne ovat, emmekä ole ryhtyneet muuttamaan niitä pelkän muuttamisen vuoksi. Näissä tapauksissa olemme pyrkiin siihen, että määritelmät olisivat mahdollisimman selkeitä ja yksiselitteisiä, vaikka itse termi olisikin hankala. Lisäksi olemme tehneet jonkin verran termiehdotuksia, mutta lähinnä vain sellaisissa tilanteissa, joissa uskomme ehdotuksen todella vakiintuvan käyttöön.

Myös britti- ja amerikanenglannin eroavaisuudet aiheuttivat toisinaan päänvaivaa. Tekla Structuresin virallinen kieli on amerikanenglanti, mutta tästä säännöstä ei ole aina tiukasti pidetty kiinni. Niinpä samasta termistä on saattanut olla käytössä kaksi eri versiota, joista toinen on brittienglantia ja toinen amerikanenglantia. Tällaisten termien kohdalla olemme turvautuneet natiivien englanninpuhujien apuun, jotta olemme saaneet selville Teklassa suositeltavamman, amerikanenglantilaisen termin.

Sanastotyö ei pääty tähän

Teklan sanastoprojekti päättyi tässä muodossa vuoden 2008 lopussa, jolloin julkaisimme viimeistellyn sanaston. Sanastotyö Teklassa ei kuitenkaan pääty, vaan jatkamme sanaston päivittämistä ja uusien käsitteiden lisäämistä sanastoon pienimuotoisemmin. Lisäksi edessäpäin on vielä yksi suuri haaste: sanaston lokalisointi. Englannin lisäksi Tekla Structures -ohjelma julkaistaan kahdeksalla muulla kielellä, muun muassa saksaksi, ranskaksi, kiinaksi ja venäjäksi. Myös sanasto on tarkoitus lokalisoita näille kahdeksalle kielelle. Jatkossa onkin mielenkiintoista seurata, kuinka helposti tai vaikeasti termivastineet löytyvät eri kielissä, ja mitä haasteita sanaston lokalisointi tuo tullessaan. Tavoitteena on, että vuoden 2009 keväällä lokalisoitu sanasto on kaikkien Tekla Structuresin käyttäjien ulottuvilla ympäri maailmaa. Sen jälkeen voimme odottaa sanaston käyttäjien kommentteja ja kehittää sanastoamme eteenpäin.

Tydliga termer och begripliga begrepp

"Vi slörade för fyra famnars hals.
Vår högsjöman slog knäck på slöbords vals."
Ur Povel Ramel, Balladen om Eugen Cork

Så kunde det låta på den gamla goda tiden då skeppen byggdes av trä och sjöbjörnarna var gjorda av stål. Yrkessnack och hantverkarjargong frodades, man ville kunna uttrycka arbetets finaste nyanser i minsta detalj – och samtidigt markera tillhörighet till en exklusiv grupp eller ett skrå. Och nutida modersmålstalare har en intuition som talar om för oss vad som är eller kan vara en fackterm.

Idag går vi från fikonspråk till fackspråk. Ju begripligare vi skriver, desto effektivare blir kommunikationen. Såväl läsare som lyssnare sparar tid och pengar, både individuellt och i ett samhällsperspektiv.

Ingen begriper vad den andra menar innan budskapet blir artikulerat i tal eller skrift. Sedan blir åhörarnas eller läsarnas förförståelse avgörande. Man förstår saker som man i förväg känner till eller har någon uppfattning om.

Talare och skribenter behöver känna sina målgrupper. Fackexperter måste uttrycka sig på ett sätt för fackfolk och på ett annat för lekfolk. Och eftersom fackkunskaperna kan variera både bland fackfolk och lekfolk så får de språkliga uttrycken graderas därefter. Ute i arbetslivet är det skarpt läge och då kan vi inte enbart lita på mottagarnas intuition.

Termer som hör till konkreta fack kan ibland vara självförklarande. Men vad garanterar allmän och undantagslös begriplighet?

Klarspråk blir i ett komplicerat samhälle en nödvändig förutsättning för att termer ska gå att begripa.

Vad det är som gör texter lätta eller svåra att begripa har länge intresserat både forskare och pedagoger – i USA sedan 1930-talet. Hos oss vaknade intresset på 1960-talet: Man började med att räkna läsbarhetsindex, LIX, som byggde på ordlängd och meningslängd. Längre fram vägde man in många fler språkliga faktorer och idag betraktas information på klarspråk i bästa fall som en demokratisk rättighet. Klarspråkstestet, som administreras av Språkrådet, behandlar tonen i texten, innehålllet, dispositionen och rubrikerna, de olika delarna i

Arne Larsson

Arne Larsson är översättare på Teknolingva, medlem av Translatorskooperativet i Finland och Finlands översättar- och tolkförbund.

texten, stycken och samband, meningarna, ord och fraser. För webbskribenter finns det en särskild lathund.

För oss termkonsumenter – för skribenter, för översättare och för den stora allmänheten – är det många gånger ett stort problem att som sändare hitta de rätta termerna och som mottagare att förstå termerna så som det är meningen.

Vi har tillgång till utmärkta resurser med hög kvalitet till exempel IATE, TEPA, TNC-term, ETB och Valter, för att bara ta ett par exempel. Och inom kort kommer Rikstermbanken att öppnas för allmänheten. Myndigheter, företag, organisationer och termgrupper med frivilliga fackexperter gör sitt bästa för att bistå med relevanta termsamlingar.

Trots alla berömvärda ansträngningar är vårt terminologilandskap som en skärgård med öar av väldefinierade fackord och uttryck. Mellan öarna finns öppna havet där var och en får fiska på eget ansvar. Och där källkritik därför blir avgörande för termernas kvalitet.

Den splittrade termförsörjningen gör att det som termkonsumenten bäst behöver är metoder och hjälpmedel för samsök i termbankar, databaser och konkordanser eller direkt via sökmotorer på webben. Och vi aktiva termkonsumenter kan slå ihop vår kollektiva intelligens i digital samverkan och bidra med förslag till termkandidater och motsvarigheter på olika språk inom fackområden där terminologer ännu inte har hunnit utarbeta termsamlingar.

Med sådana gemensamma insatser kan tydliga termer bli ännu bättre ledstjärnor i fackspråkens labyrinter.

Eduskuntasanasto on valmistunut

Kaisa Kuhmonen & Marja Oksa-Pallasvuo

10

Eduskunnassa muutaman vuoden tekeillä ollut *Eduskuntasanasto* on valmistunut. Sanastossa määritellään tai selitetään noin 600 eduskunnan toimintaan liittyvää käsitettä ja annetaan suositukset erikielisistä termeistä.

Eduskuntasanastoprojekti käynnistyi eduskunnan kansliatoimikunnan päätöksellä kesällä 2004 ja päättyi lokakuun lopussa 2008. Projekti kesti reilut neljä vuotta suunnitteluvaiheineen. Terminologinen työ alkoi vuoden 2004 lopussa. Alustava projektisuunnitelma hyväksyttiin ja johtoryhmä nimitettiin kansliatoimikunnassa helmikuussa 2005.

Mitä, kenelle ja miksi?

Projektin tavoitteeksi asetettiin eduskuntaa, sen toimintaa ja toimintaympäristöä koskevan terminologisen sanaston tuottaminen sekä sähköisenä versiona että painettuna julkaisuna. Pääasiallisena käytötapana pidettiin alusta alkaen sähköistä versiota, joka olisi ajantasaisena kaikkien eduskuntatietoa tarvitsevien saatavissa eduskunnan julkisen verkkosivuston kautta. Painettu julkaisu nähtiin väylänä laajentaa sanaston käyttäjäkuntaa.

Sanaston kieliä ovat suomi, ruotsi, pohjoissaame, englanti, saksa, espanja, viro, ranska ja venäjä. Pääkieliksi valittiin suomi, ruotsi ja englanti, joilla annetaan määritelmät ja selitteet. Muilla kielillä annetaan termivastineet. Suomi, ruotsi ja englanti ovat myös sanaston verkkoversion käyttöliittymän kieliä.

Sanaston kohderyhmä on varsin laaja: käyttäjäryhmiin kuuluvat niin kansanedustajat, avustajat, eduskunnan virkamiehet, toimittajat, tiedottajat, kääntäjät ja tulkit, opettajat, opiskelijat, tutkijat, valtionhallinnon virkamiehet kuin kansalaisetkin. Sanaston tavoitteena on tehdä tunnetuksi ja vakiinnuttaa eduskuntaan liittyviä käsitteitä ja niistä käytettäviä termejä.

Monipuolista asiantuntijayhteistyötä

Eduskuntasanaston laatiminen on ollut yhteistyöprojekti, johon ovat osallistuneet eduskunnan eri yksiköt, valtioneuvoston kanslia, useita kääntäjiä ja kaksi järjestelmän tuottajaa. Sanastotyö toteutettiin yhteistyössä valtioneuvoston kanslian kielipalvelun kanssa, josta projektiin saatiin terminologian asiantuntemus. Terminologin tehtävänä oli laatia projektiryhmää varten määritelmäluon-

notukset ja koordinoita kielityöryhmien työskentelyä. Projektinhallinta puolestaan oli projektipäällikön tehtävä. Projektipäällikkö tuli eduskunnasta, koska haluttiin sopeuttaa projektin läpivieminen eduskunnan työrytmiin ja muihin käynnissä oleviin projekteihin.

Projektin johtoryhmässä, joka samalla oli sen sisällöllisen osuuden projektityöryhmä, olivat mukana terminologin ja projektipäällikön lisäksi eduskunnan keskuskanslian, asiakirjatoimiston, pöytäkirjatoimiston, ruotsin kielen toimiston, valiokuntasihteeristön, kansainvälisen yksikön sekä tieto- ja viestintäyksikön edustajat. Tämä työryhmä tuotti Eduskuntasanaston suomenkielisen sisällön, päätti sanastoon mukaan otettavista käsitteistä, termeistä, määritelmistä ja selitteistä. Johtoryhmä myös hyväksyi kieliversiot sekä sanastojärjestelmän hankinnan.

Sanaston kieliversioiden tekemiseen osallistui varsin laaja kääntäjien joukko. Ruotsinkielinen osio tehtiin eduskunnan ruotsin kielen toimistossa. Muut kieliversiot tekivät freelancekääntäjät, joilla oli jo aiempaa kokemusta terminologisesta sanastotyöstä. Valtioneuvoston kanslian terminologit osallistuivat englannin, venäjän ja saksan osuuksiin. Pohjoissaamen kielityöryhmässä oli mukana kahden kääntäjän lisäksi myös saamelaiskäräjien (Sámediggi) kieliain sihteerin ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen saamelaiskielten huoltaja.

Sanaston luonnosversioista järjestettiin kaksi lausuntokierrosta, toinen suomenkielisestä versiosta ja toinen muista kieliversioista. Molemmilla kierroksilla saatiin runsaasti kommentteja sekä eduskuntatyön, valtiosääntöoikeuden, politiikan tutkimuksen, terminologian ja kielitieteen asiantuntijoilta että kääntäjiltä.

Eduskuntasanaston tekniseen toteuttamiseen osallistuivat valtioneuvoston kanslian termipankeista vastaava terminologi, Kielikone Oy ja AAC Global Oy. Valtioneuvoston kansliassa työtä tehtiin MultiTerm-termipankki-ohjelmalla. Sanaston verkkoversion tuottamiseksi eduskunta hankki avoimen tarjouskilpailun kautta Kielikone Oy:n tuottaman sanastopalvelun. Sen alihankkijana toiminut AAC Global Oy on tuottanut TermTools-ylläpityökalun, jolla sanaston sähköistä versiota voidaan päivittää verkon kautta. Eduskunnan sivuille linkitetään Kielikoneen palvelimella oleva sanastopalvelu, jolle on räätälöity eduskunnan julkisten verkkosivujen visuaalista ilmettä noudattava käyttöliittymä.

Sanastohankkeet ovat aina myös eräänlaisia oppimis-

prosesseja. Terminologi oppii uusia asioita laatiessaan sanastoja eri aihealueista ja saadessaan perehtyä aloihin, joita ei ole aikaisemmin tuntenut kuin ehkä pintapuolisesti. Vuoropuhelu kielityöryhmien kanssa on aina hyvin hedelmällistä ja avaa silmät eri kielten välisille käsite-eroille. Projektiryhmän jäsenet puolestaan oppivat terminologisia menetelmiä ja joutuvat katsomaan tuttuja asioita hieman eri näkökulmasta kuin aikaisemmin. Parhaimmillaan terminologin ja asiantuntijaryhmän yhteistyö johtaa molemminpuolisiin ahaa-elämyksiin, jotka rikastuttavat työtä. Näin oli tässäkin hankkeessa. Erityisen hienoa oli, että asiantuntijat jaksoivat kärsivällisesti vastata terminologin lukuisiin kysymyksiin asioista, joihin ei löytynyt vastausta kirjallisista tai sähköisistä lähteistä. Esimerkiksi hankalille käsitteille päiväjärjestykseen siirtymisen eri muodoista saatiin lopulta muotoilua yhdessä määritelmätkin.

yksinkertainen päiväjärjestykseen siirtyminen

päätös, jolla *eduskunta* keskusteltuaan *välikysymyksestä* tai *valtioneuvoston tiedonannosta* hyväksyy *puhemies* ehdotuksen, joka ei sisällä arviointia *hallituksen* toimista, ja siirtyy käsittelemään *päiväjärjestyksen* asioita

”Ulkopuolella päiväjärjestyksen” käsitellään väliky-symys, *valtioneuvoston selonteko*, valtioneuvoston tiedonanto ja *pääministerin ilmoitus*. Väliky-symyksestä tai valtioneuvoston tiedonannosta käytävän keskustelun päätyttyä puhemies tekee ehdotuksen yksinkertaisesta päiväjärjestykseen siirtymisestä, ja *kansanedustajat* voivat tehdä keskustelun aikana ehdotuksia *perustellusta päiväjärjestykseen siirtymisestä*. Jos perustellusta päiväjärjestykseen siirtymisestä on tehty ehdotus, päiväjärjestykseen siirtymisen sanamuodosta äänestetään.

Ks. myös: *luottamuslauseäänestys*

Projektipäällikkö on ollut mukana projektin kaikissa vaiheissa: suunnittelussa, sisällöntuottamisessa, tietojärjestelmän hankinnassa ja käyttöönotossa sekä sanaston julkaisemisessa. Projektin eri vaiheisiin on osallistunut lähes neljäkymmentä eri alojen asiantuntijaa, joilta on ollut mahdollisuus oppia sekä terminologisesta sanastotyöstä, eduskuntatyöstä että tietojärjestelmähankinnosta. Koska sanaston verkkoversiota on tarkoitus päivittää jatkuvasti, terminologisesta yhteistyöstä tulee jatkuva prosessi terminologin ja eduskunnan asiantuntijoiden välillä.

Kirjoittajista:

Marja Oksa-Pallasvuo työskentelee tietoasiantuntijana Eduskunnan kirjastossa ja toimi hankkeen projektipäällikkönä. Kaisa Kuhmonen työskentelee johtavana terminologina valtioneuvoston kansliassa ja toimi hankkeessa terminologisena asiantuntijana.

Sanaston rajaus

Sanastohankkeissa on usein vaikeinta rajauksen tekeminen. Koska eduskuntaan liittyvää käsitteistöä ei ollut aikaisemmin määritelty missään kootusti, oli tarvetta mahdollisimman laajaan sanastoon, joka käsitteisi monipuolisesti eduskunnan toiminnan eri osa-alueita. Rajaustakin jouduttiin tekemään, mutta se pyrittiin tekemään siten, että sanasto kuitenkin sisältäisi eduskuntaan, sen toimintaan ja organisaatioon sekä eduskuntarakennuksiin liittyvän keskeisimmän käsitteistön. Sanastoon on otettu myös sellaisia eduskuntavaaleja, säädöksiä, valtion talousarviota ja EU-asoiden käsittelyä koskevia käsitteitä, jotka ovat eduskunnan näkökulmasta tärkeitä. Mukana ovat nykyisin käytössä olevat käsitteet sekä joitakin ennen vuoden 2000 perustuslakia vallinneen tilanteen mukaisia käsitteitä. Virkanimikkeistä on otettu mukaan vain erityisesti eduskuntaan liittyvät nimikkeet sekä täysistunnon valitsemien virkamiesten nimikkeet. Eduskunnan yhteydessä toimivia virastoja ja erillishallintoyksiköitä koskeva käsitteistö on pääosin jätetty sanaston ulkopuolelle. Sanastoon on otettu synonyymeiksi sellaisia lyhenteitä, joita eduskunnassa käytetään yleisesti ja joita esiintyy myös muun muassa erilaisissa asiakirjoissa.

Myös kielten valitseminen on osa sanaston rajausta. Sanaston kielivalikoimaan vaikuttivat eduskunnan kotimaiset ja kansainväliset tarpeet. Niinpä sanastoon otettiin mukaan myös yksi saamen kielistä, pohjoissaame, jota ei ole ollut aiemmissa valtioneuvoston kanslian kielipalvelun laatimissa sanastoissa. Valintaa jouduttiin tekemään myös kielten sisällä. Sanastoon valitut ruotsinkieliset termit ovat pääosin sellaisia, joita käytetään Suomen eduskunnassa. Osa on yleiskielisiä ja käypiä sekä Suomessa että Ruotsissa, osa kuvaa yksinomaan Suomen eduskuntaan liittyviä ilmiöitä eikä niillä ole vastineita Ruotsissa. Tärkeimpien eroavuuksien kohdalla annetaan kuitenkin myös Ruotsissa tai Ruotsin parlamentissa käytetyt termit. Saamen termeiksi puolestaan on valittu pohjoissaamen itä- ja länsimurteiden mukaisia termejä.

Vieraskielisiä vastineita valittaessa suomalaisia käsitteitä on verrattu ennen kaikkea Ison-Britannian, Saksan, Espanjan, Viron, Ranskan ja Venäjän parlamenteissa se-

kä Euroopan parlamentissa käytettäviin käsitteisiin ja termeihin. Jos näistä ei ole löytynyt vastaavaa käsitettä, on pyritty muodostamaan sellainen vieraskielinen vastinetermi, joka mahdollisimman hyvin kuvaisi suomalaisen käsitteen olennaista sisältöä. Usein on jouduttu päättämään kompromisseihin: pitkää selittävää kuvausta on usein vaikea käyttää teksteissä, mutta lyhyt termimäinen ilmaus ei puolestaan välttämättä kerro mitään ulkomaalaiselle, joka ei tunne Suomen järjestelmää. Joissakin kohdin jouduttiin tekemään valintaa myös jo vakiintuneessa käytössä olevan vieraskielisen termin ja kielityöryhmien suositusten välillä.

Terminologin huomioita

Eduskuntasanasto on laadittu terminologisin menetelmin analysoimalla käsitteiden sisältöjä ja keskinäisiä suhteita. Terminologi piirsi työnsä tueksi myös käsittekaavioita, mutta lopullisesta sanastosta ne päätettiin jättää pois, sillä monia käsittekaavioissa kuvattuja asioita on maalikon helpompi ymmärtää esimerkiksi prosessikaavioiden tai organisaatiokaavioiden avulla.

Käsitteanalyysivaiheessa keskeisimpiä lähteitä olivat perustuslaki, eduskunnan työjärjestys ja muut eduskunnan toimintaa säätelevät lait sekä näitä käsittelevä kirjallisuus. Määritelmiä luonnostellessa välillä haasteena olikin irrottautuminen lakien kielestä ja ilmauksista. Silloin apu löytyi usein eduskunnan omista yleiskielisemmistä julkaisuista tai eduskunnan verkkosivustolta. Myös vuonna 2004 julkaistu *Valtioneuvoston sanasto* oli olennainen lähde, sillä sanastoissa on jonkin verran samoja käsitteitä. Näiden määritelmissä on mahdollisimman paljon hyödynnetty Valtioneuvoston sanastoa. Perinteiset terminologit apuvälineet eivät kuitenkaan riittäneet, kun piti määritellä eduskuntarakennuksiin liittyviä nimityksiä, vaan oli lähdettävä mielenkiintoiselle kierrokselle Eduskuntataloon ja Pikkuparlamenttiin.

Sanaston määritelmät on laadittu eduskunnan näkökulmasta; muilla aloilla tai yleiskielessä termeillä saattaa olla hieman erilainen merkitys. Selitteissä annetaan tarvittaessa lisätietoja käsitteistä tai termien käytöstä. Joidenkin käsitteiden kohdalla päädyttiin tarkoituksella ns. kähmiviin määritelmiin eli määritelmiin, joissa käsite on kuvattu vain eduskunnan näkökulmasta, vaikka käsite on käytössä muuallakin.

läsnäolotilasto

tilasto *valiokunnan jäsenten läsnäolosta valiokunnan kokouksissa*

Ks. myös: *poissaolotilasto*

Sanastossa on mukana joitakin sellaisia eduskuntatyön kannalta olennaisia ilmauksia, jotka terminologisesta näkökulmasta eivät ole varsinaisia termejä tai joiden taustalla ei ole selkeärajaista käsitteisisältöä. Ne on määritelmän sijaan kuvattu väljemmin selitteissä.

vastaus välikysymykseen

Valtioneuvoston on vastattava *välikysymykseen eduskunnan täysistunnossa* 15 päivän kuluessa kysymyksen tiedoksi saamisesta. Välikysymykseen vastaa yleensä se ministeri, jonka toimialaa kysymys koskee. Saatuaan vastauksen välikysymykseen eduskunta käy asiasta keskustelun, jonka päätteeksi se äänestää valtioneuvoston tai ministerin nauttimasta luottamuksesta.

välittömät, suhteelliset ja salaiset vaalit *pl*

Kansanedustajat valitaan välittömällä, suhteellisilla ja salaisilla vaaleilla. Välittömissä vaaleissa *äänioikeutettu* äänestää suoraan omaa ehdokastaan. *Suhteellisissa vaaleissa* kukin ryhmittymä saa sen määrän edustajia kuin sen saama äänimäärä suhteessa muihin ryhmittymiin edellyttää. Salaisissa vaaleissa *äänestäjän* valinta jää vain hänen omaan tietoonsa.

Ks. myös: *vaalisalaisuus*

Monien virallisenoloisten ja juhlallisten termien lisäksi sanastosta löytyy myös kuvailevia ilmauksia, kuten *mustakulma*, *piiskuri*, *puhemiehen nuotit* ja *ääniharava*. Suomeksi siis ääniä haravoidaan, mutta monella muulla kielellä käytössä onkin magneetti tai veturi (esim. engl. *vote magnet*, ransk. *locomotive électorale*).

Eduskuntasanasto käyttöön monella kanavalla

Eduskuntasanasto on käytettävissä sähköisenä palveluna eduskunnan julkisella (www.eduskunta.fi/eduskuntasanasto) ja sisäisellä verkkosivustolla. Sanastoaineisto liitetään myös valtioneuvoston termipankkiin Valteriin (www.valter.fi). Kolmas väylä sanaston eduskuntakäyttäjille on MOT-sanakirjapalvelu. Viimeksi mainitun palvelun osana sanasto on myös mobiilikäytössä. Vaikka sähköiset versiot ovat sanaston pääasiallisia käyttötapoja, julkaistaan sanasto myös painettuna Eduskunnan kanslian julkaisuna 2/2008 ja valtioneuvoston kanslian kielipalvelun julkaisusarjassa.

Sanastotyötä, mutta missä muodossa?

Katri Seppälä

Terminologina olen tottunut siihen, että termillä *sanastotyö* viitataan systemaattiseen terminologiseen sanastotyöhön. Vaikka terminologille polysemian ilmiö onkin tuttu, ei sanastotyö-sanan käyttö muissa kuin em. merkityksessä aina ole ollut minulle mikään itsestäänselvyys – on ennemminkin tuntunut, että muiden pitäisi tarkistaa termien käyttöään, jos haluavat viitata sanastotyöllä johonkin muuhun kuin itselleni tutuimpaan aihealueeseen. Päästyäni mukaan FinnONTO – suomalaiset semanttisen webin ontologiat -hankkeeseen runsaat neljä vuotta sitten, olen oppinut vähän lisää ja osaan itsekin tarkentaa termien käyttöäni, kun puhun tai kirjoitan muiden alojen ihmisille sanastotyöstä.

Käytännössä sanastotyöstä voidaan puhua niin terminologisen sanastotyön, asiasanastotyön kuin ontologiatyönkin yhteydessä ja kussakin yhteydessä termi saa eri vivahteita. Toisaalta em. yhteyksissä sanastotyöhön voidaan viitata myös sanoilla *termityö* tai *käsitettyö*, mikä ei mitenkään helpota tilannetta, sillä joku saattaa käyttää niitä sanastotyön synonyymeina, toinen taas pitää käsitteitä erillisinä. Täytyy vain hyväksyä se tosiasia, ettei terminologian ala poikkea termien käytön suhteen muista erikoisaloista, vaan meilläkin on ongelmia polysemian ja toisilleen läheisten käsitteiden erottamisessa varsinkin silloin, kun käsitteet ovat peräisin eri erikoisaloilta. Kun tämä fakta on tiedostettu, termien käyttöön voi viestinnässä kiinnittää erityistä huomiota, jottei syntyisi epäselvyyttä siitä, mistä tarkkaan ottaen milloinkin on kyse.

Sanastotyön piirteet – asiasanastotyö ja terminologinen sanastotyö

Sanastotyön luonteeseen vaikuttavia tekijöitä tarkastelemalla voidaan selvittää eri sanastotyön muotojen olennaiset piirteet ja erot muihin työmuotoihin verrattuna. Tällaisia tekijöitä ovat mielestäni ainakin sanaston käyttötarkoitus, sanaston rajaus, termien käsittelytapa, käsitteiden kuvaustapa ja kuvauksen tarkkuus sekä käsitteisiin ja termeihin liittyvän tiedon esitysmuoto.

Jos unohdetaan ne asiasanastot, jotka eivät sisällä tietoa käsitteiden välisistä suhteista, ja tarkastellaan vain tesauksia, terminologisia sanastoja ja ontologioita, niin niiden yhteisenä piirteenä on se, että kaikissa on kyse käsitejärjestelmien kuvauksista. Näin ollen kuvauksen laadinnassa voidaan ja kannattaa hyödyntää käsite-

analyysiä. Tuotettavan aineiston käyttötarkoituksesta riippuu, millä tarkkuudella käsiteanalyysi on tarpeen suorittaa ja tulokset kirjata.

Tietojen esitysmuotoon vaikuttaa se, että tesauukset ja terminologiset sanastot on tarkoitettu ihmisen tulkittaviksi, mutta ontologioiden tulee olla sekä ihmisen että koneen tulkittavissa. Tietojen kuvaustapaan puolestaan vaikuttavat terminologian, informaatiotutkimuksen ja semanttisen webin käytännöt ja standardit. Terminologian alalla kansainvälisestä standardisoinnista huolehtii ISON tekninen komitea 37 Terminology and other language and content resources, informaatiotutkimuksen alalla ISON tekninen komitea 46 Information and documentation. Semanttisen webin alalla toimiva W3C (The World Wide Web Consortium) laatii sovellusriippumattomia suosituksia ontologioiden ja sanastojen esittämistä varten.

Sanaston laadinta

Tesauksia luotaessa keskeisessä asemassa ovat yleensä tiettyyn aihealueeseen ja dokumentteihin perehtyneet tietoasiantuntijat. Tietyn aihealueen tesaukseen sisällytettävien asiasanojen valinta perustuu kuvailtavissa dokumenteissa käytettyihin käsitteiden nimityksiin. Ammattimaisesti tuotetut terminologiset sanastot puolestaan laaditaan terminologian asiantuntijoiden ja kohdealan asiantuntijoiden yhteistyöllä, jolloin molemmat voivat keskittyä omaan osaamisalueeseensa. Terminologit vastaavat käsiteanalyysin laadusta ja tietojen systemaattisesta esittämisestä ja kohdealan asiantuntijoiden tehtävänä on huolehtia asiasäällön paikkansapitävyydestä.

Sanaston käyttötarkoitus ja rajaus

Tesaurusten ensisijainen tarkoitus on tukea aineistojen sisällön kuvailuun liittyvän metadatan tuottamista ja kuvailuun perustuva tiedonhaku. Tesauruksen muodostamiseen vaikuttavat esimerkiksi kuvailun kohteena oleva aihealue ja sen laajuus, kuvailtavan aineiston määrä, mahdollinen monikielisyys, kohderyhmänä olevat käyttäjät ja käytettävä hakujärjestelmä. Varsinaiseen asiasanojen valintaan vaikuttaa se, miten aineisto saadaan parhaiten kuvailtua niin, että tiedonhaku on tehokasta.

Terminologisten sanastojen (erityisesti normatiivisten sanastojen) tavoitteena on selkeyttää viestintää yleisellä tasolla, perinteisesti ihmisten, mutta nykyisin enenevässä määrin myös tietojärjestelmien välillä. Näin ollen sanaston rajaukseen vaikuttaa se, mitkä käsitteet sanastoa laadittaessa ovat kohdealalla keskeisiä ja selkeytystä vaativia. Luonnollisesti myös sanaston kohderyhmä ja kielivalikoiman tarve otetaan huomioon.

Termien käsittely

Tesauruksessa asiasanojen (yleiskielen sanojen tai termien) valintaa ohjaa soveltuvuus hakukäyttöön eli parhaiten hakukäyttöön soveltuvaa asiasanaa suositetaan ja korvatuksi ohjausermiksi voi valikoitua tässä suhteessa huonompi asiasana riippumatta siitä, millainen suhde suositettavan ja hylättävän asiasanan taustalla olevilla käsitteillä on. Standardien mukaan ohjausermin tulisi pääsääntöisesti olla suositettavan termin synonyymi tai lähisyonyymi, mutta jos vertailukohtana on sanojen synonyymia luonnollisessa kielessä, eivät tällaiset asiasanat käytännössä aina ole synonyymisuhteessa toisiinsa. Esimerkiksi hattu ei ole päähineen synonyymi, vaan yhdenlainen päähine, mutta hattu voidaan silti yleisessä tesauruksessa esittää päähineen ohjauserminä – sen sijaan erikoisalan tesauruksessa molempia käsitteitä ja asiasanoja voidaan tarvita erikseen. Ei-synonyymiseen ohjausermisuhteeseen voi olla syynä esimerkiksi se, että halutaan rajoittaa sanaston kokoa ja suositetaan siksi käytettäväksi yläkäsitteeseen viittaavaa asiasanaa tarkemman alakäsitteen nimityksen sijaan. Koska tesaurus on laadittu dokumenttien hakua varten, ei-synonyymisilla ohjausermisuhteilla myös vältetään liian suppeita hakutuloksia. Muodoltaan asiasanat voivat olla yksittäisiä sanoja, yhdyssanoja tai sanaliittoja. Suomenkielisissä tesauruksissa konkreettisia, laskettavissa olevia käsitteitä kuvaavat sanat ovat yleensä vakiintuneen käytännön mukaan monikkomuodossa ja ainesanat sekä abstrakteja käsitteitä ja toimintaa kuvaavat sanat yksikkömuodossa.

Normatiivisessa terminologisessa sanastossa annetaan suosituksia siitä, millaisia termejä on hyvä käyttää viestinnän selkeyttämiseksi ja mitkä synonyymit ovat sallittuja. Koska on kyse luonnollisen kielen kuvailusta, termit esitetään yksikkömuodossa, ellei kyse ole monikollisesta sanasta. Kuten asiasanat, myös termit voivat olla joka yksittäisiä sanoja, yhdyssanoja tai sanaliittoja. Jos tietty termi ei ole sopiva viittaamaan kuvailtuun käsitteeseen (termi voi esimerkiksi antaa väärän mielikuvan käsitteen sisällöstä tai viitata kokonaan toiseen käsitteeseen), myös siitä kerrotaan erikseen. Esimerkiksi

Ympäristösananaston (TSK 27) mukaan *hapan laskeuma* -termin synonyymina ei pidä käyttää *hapan sade-* tai *happosade-*termejä, koska hapan laskeuma voi olla joko kuiva- tai märkälaskeuma. Termien valintaan vaikuttaa se, miten hyvin termit kuvaavat taustalla olevaa käsitettä ja millaisia termejä on jo käytössä suosituksia annettaessa, sillä vakiintuneiden termien muuttaminen onnistuu vain harvoin. Suositusten toteutumiseen käytännössä vaikuttaa kieliyhteisen sitoutuminen annettuihin ohjeisiin.

Käsitteiden kuvaus ja käsitetietojen esittäminen

Tesauruksissa asiasanojen taustalla olevat käsitteet kuvataan tyypillisesti laajemman ja suppeamman termin välisten suhteiden (tarkentamatta, onko kyse laji-alalajisuhteesta vai koostumussuhteesta) ja assosiatiivisten suhteiden avulla. Joskus käsitteiden kuvailussa käytetään myös tekstimuotoisia selityksiä. Tesauruksissa monimerkityksisten termien merkitys voidaan rajata vain siihen merkitykseen, joka on relevantti koostettavan tesauruksen aihealueella. Kaikkia asiasanoja ei myöskään välttämättä sidota tesauruksessa yhteen em. suhdetyypeillä, vaikka käsitteiden välillä olisikin todellisuudessa olemassa tietty suhde, ja tästä syystä tesauruksen käsitteet muodostavat vain pienehköjä käsittejärjestelmäkokonaisuuksia. Tesauruksen käsitetiedot eivät siis pyrikään aina olemaan yhdenmukaisia luonnollisen kielen käyttöön verrattuna, vaan palvelevat ensisijaisesti tesauruksen käyttötarkoitusta. Tietoa käsitteiden kuvailusta tesauruksissa löytyy esimerkiksi ISO:n standardista *ISO 2788 Documentation – Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri*, josta on olemassa myös suomalainen versio *SFS 5471 Suomenkielisen tesauruksen laatimis- ja ylläpito-ohjeet*.

Terminologisessa sanastossa käsitteiden olennaiset piirteet ja käsitteiden väliset suhteet kuvataan tekstimuotoisten määritelmien ja huomautusten sekä käsittejärjestelmäkaavioiden avulla. Määritelmien systemaattinen rakenne ja huomautustekstin muotoilu kertovat, milloin kyseessä on hierarkkinen suhde, koostumussuhde ja funktio- eli assosiatiivinen suhde. Usein teksti valottaa myös assosiatiivisen suhteen tarkempaa luonnetta eli onko kyse esimerkiksi toiminnan ja toimijan välisestä suhteesta tai synn ja seurauksen välisestä suhteesta. Koska normatiivinen sanasto pyrkii selkeyttämään viestintää, on tärkeää että käsitteet kuvataan sanastossa mahdollisimman tarkasti ja luonnollisen kielen käyttöä vastaavasti. Määritelmien laatimista ohjeistaa *ISO 704 Terminology work – Principles and methods* -standardi.

Silloin kun sanastoaineiston esittämiseen käytetään rakenteista sähköistä tiedonesitystapaa (esimerkiksi XML), voidaan määritelmässä ja huomautuksissa annetut käsitteetiedot esittää myös eksplisiittisesti suhteina toisiinsa liittyvien käsitteiden välillä. Tällainen mahdollisuus on sisällytetty muun muassa Sanastokeskus TSK:n omaan termistöhallintajärjestelmään askeleena koneymmärteisyuden suuntaan.

Terminologisessa sanastossa toisiinsa liittyvien käsitteiden kokonaisuudet muodostuvat sen mukaan, mitä käsitteiden piirteitä ja suhteita määrittelytyössä katsotaan olennaisiksi. Näin muodostuvat käsitejärjestelmät kattavat yleensä yhden sanaston osa-alueen tai osan siitä. Yhdellä kaaviolla ei yleensä yritetä kattaa sanaston kaikkia käsitteitä, ettei kaavioiden luettavuus kärsisi, mutta sama käsite voidaan tarpeen mukaan esittää useammassa kuin yhdessä kaaviossa erilaisten käsitesuhteiden kuvaamiseksi.

Terminologisen sanastotyön menetelmät soveltuvat myös ontologiatyöhön

Yleisessä suomalaisessa ontologiassa (YSO) *ontologia*-käsite (järjestelmänä, ei filosofian käsitteenä) on määriteltä seuraavasti: koneen ja ihmisen tulkittavissa oleva, yhteisesti sovittu täsmällinen kuvaus sovellusalueen käsitteistä ja näiden välisistä suhteista. Yhteistä erilaisille ontologioille on siis täsmällisyys (formaalius) ja koneymmärteisyys. Niistä on siis pyritty karsimaan esimerkiksi tesauruksiin liittyvä inhimillisen tulkinnan vaatimus. Sen sijaan ontologian rajaukseen ja siihen, millä tarkkuustasolla käsitteetiedot on tarpeen esittää, vaikuttaa ontologian ensisijaiseksi ajateltu käyttötarkoitus. Formaali esitystapa antaa mahdollisuuden eritellä esimerkiksi käsitteen piirteet (attribuutti, engl. attribute/property/slot), erottaa yleiskäsitteet (luokka, engl. class) yksilökäsitteistä (instanssi, engl. instance, individual), esittää käsitesuhteet (engl. property/slot) halutulla tarkkuustasolla esimerkiksi tarkentaen, mistä assosiativisen suhteen tai koostumussuhteen alalajista on kyse, kuvaila käsitesuhteiden piirteitä koneellista päättelyä varten (esim. symmetrisyys, transitiivisuus) ja sisällyttää ontologiaan päättelysääntöjä ja aksioomia. Ontologioita rakennettaessa voidaan hyödyntää esimerkiksi W3C:n standardoimaa SKOS-rakennetta (Simple Knowledge Organization System) ja RDFS- (Resource Description Framework Schema) tai OWL-kuvauskieltä (Web Ontology Language).

FinnONTO-hankkeessa rakennetut ontologiat (sekä Yleinen suomalainen ontologia YSO että YSON ja erikois-

alojen käsitteistön yhdistelminä syntyneet erikoisalojen ontologiat) perustuvat tesauruksiin. Vaikka tesauruksia ontologioiksi muunnettaessa on ollut tarpeen lisätä ja tarkentaa käsitesuhdetietoja ja tarkentaa asiasanojen merkityksiä enemmän luonnollisen kielen käsitejakoa vastaaviksi, nämä ontologiat soveltuvat nykyisellään lähtökohtansa vuoksi parhaiten samaan käyttöön kuin tesaurukset eli sisällön kuvailuun ja siihen perustuvaan tiedonhakuun.

Terminologisten sanastojen ontologisoitua hankkeessa ei toistaiseksi ole testattu ja olisikin mielenkiintoista selvittää millaisia eroja eri lähtökohdista kehitettyjen ontologioiden välille syntyy ja millaisia toimenpiteitä erilaisiin lähtöaineistoihin perustuvat ontologiat vaativat, jotta ne soveltuisivat tiettyyn käyttötarkoitukseen. Terminologisista sanastoista saadaan valmiina tarkempaa käsitetietoa ja suurempia käsitekokonaisuuksia kuin tesauruksista, mutta olemassa olevan tiedon muuntaminen koneymmärteiseen muotoon vaatii enemmän käsityötä kuin tesauruksia muokattaessa. Vaikka tarkkaakin käsitetietoa olisi olemassa, sitä olisi todennäköisesti tarpeen täydentää ontologian käyttötarkoitusta vastaavaksi, sillä terminologisessa sanastossa esitetty näkökulma ei välttämättä ole yhtenevä yksittäisen järjestelmän tarpeiden kanssa. Käsiteanalyysissä esiin tulevasta tiedostahan vain osa tulee näkyviin valmiissa sanastossa, mutta tietyssä järjestelmässä saatetaan tarvita myös sellaista attribuutti- ja suhdetyyppitietoa, joka ei näy sanastossa. Olipa lähtökohta kumpi tahansa, yhtä yhtenäistä käsitejärjestelmää ei ole valmiina, vaan käsitteet on ontologiaa rakennettaessa yhdistettävä yhtenäiseen hierarkiaan ylä-tason käsitteistön ja erilaisten apukäsitteiden avulla.

Ontologiat tuovat selkeyttä tietotulvaan

Olipa ontologian lähtöaineisto kumpi tahansa edellä mainituista tai vaikka käsitteistö koottaisiin ensimmäistä kertaa ontologiaa varten, ontologia on tarkoitettu tukemaan tietokonepohjaista järjestelmää ja ns. älykkäiden (koneelliseen päättelyyn perustuvien) palvelujen rakentamista eli helpottamaan tiedonhallintaa ja -hakuja. Tarvetta ontologioille siis on, sillä kukapa ei joskus tuskaillisi tietotulvan pyörteissä. Esimerkiksi ontologiaperustaista tiedonhakujärjestelmää hyödyntäessään käyttäjän ei tarvitse tietää täsmälleen oikeaa hakusanaa, jos tietoa voidaan hakea myös ontologiaan sisältyvän synonymiatiedon perusteella (esim. *applikaatiotyö/applikoitintyö*). Tämän ominaisuuden ansiosta haku voidaan yhdellä kertaa kohdistaa myös eri asiasanavalikoimalla kuvailtuihin aineistoihin ja löytää samankaltaiset hakukohteet, vaik-

kei niitä olisikaan kuvailtu yhtenevällä tavalla. Ontologiaa hyödyntävissä järjestelmissä hakua voidaan lisäksi laajentaa ylä-alakäsitesuhteiden avulla (esim. *kahvikuppi* on *astia*), ellei haku muuten tuota haluttua tulosta. Tämä ominaisuus toimii silloin, kun kaikki ontologian käsitteet on kuvattu osana yhtenäistä hierarkiaa ja konekin voi siis ymmärtää kahvikupin ja astian välisen yhteyden. Tesaukset eivät riitä tähän tarkoitukseen, sillä niiden oletuksena on, että ihminen hyödyntää yleistietoaan eikä kaikkea käsiteltietoa tarvitse esittää eksplisiittisesti.

Kehittyneemmissä järjestelmissä voidaan myös suositella hakutuloksen laajentamista erilaisten assosiativisten suhteiden avulla (esim. *maljakolla* on sama valmistaja kuin *kahvikupilla*) ja käyttäjä voi seurata haluamia suosituslinkkejä lisätietoa löytääkseen. Käsitesuhdetietoja voidaan hyödyntää myös hakutuloksia järjestettäessä. Vastaavasti ontologiat helpottavat tiedonhauksen tarkoituksiin tehtävää sisällönkuvailua, sillä käsitteiden hierarkioiden avulla sopivimman asiasanan valinta helpottuu, eikä kuvailussa tarvitse esittää hierarkiatietoa joka kerran uudestaan, kun se on kertaalleen sisällytetty ontologiaan. Toisaalta koska ontologia antaa mahdollisuuden käsitteiden yksiselitteiseen kuvailuun koneen ymmärtämällä tavalla, ontologioita, joissa käsitteet on kuvattu attribuuttien tasolla mahdollisimman tarkasti, voidaan hyödyntää myös sellaisissa järjestelmissä, jotka toisin kuin tiedonhakusovellukset, vaativat tiedonsiirrolta ehdotonta tarkkuutta. Esimerkiksi Tanskassa ollaan kääntämässä SNOMED-CT-käsitteistöä (Systematized Nomenclature of Medicine–Clinical Terms), jotta saataisiin kokoon kattava ja yhtenäinen terveydenhuollon käsitteistö, jota tarvitaan erityisesti kansallisen sähköisen potilasasiakirjajärjestelmän tueksi. Vastaava käännoistyö on aloitettu myös Ruotsissa.

Lisää tutkimusta tarvitaan

Koska ontologioiden rakentaminen ja hyödyntäminen on suhteellisen uusi asia, ei ontologioiden rakentamiseen ole toistaiseksi vakiintunut samalla tavalla tiettyä toimintamallia kuin tesaurusten ja terminologisten sanastojen kohdalla. Selvää kuitenkin on, että laatijoilta vaaditaan sekä käsitteanalyysin hallintaa että tiettyssä määrin myös koneellisen päättelyn ymmärtämistä, jotta käsitteetiedot saadaan esitettyä koneymmärteisessä muodossa. Samalla tietojenkäsittelyn ammattilaisten rooli muodostuu ontologiatyössä keskeisemmäksi kuin asiasanastotyössä tai terminologisessa sanastotyössä. Omassa työssäni olen kuitenkin huomannut, että toisaalta onto-

logiat voivat hyvinkin osoittaa sisältötyön tärkeyden ja tuoda sille uutta arvostusta.

Tällaiselta sanastotyön eri muodot siis näyttävät tesauruspohjaiseen ontologiatyöhön tutustuneen terminologin näkökulmasta, joka perustuu käytännön työkokemukseen. Ajatusten vaihto professori *Eero Hyvösen* sekä *Outi Meriläisen* ja *Carita Bjonin* kanssa, jotka molemmat ovat kokeneita informaattikkoja, on ollut avuksi omien ajatusteni jäsentämisessä. Jotta edellä esitetyt näkemykset voidaan osoittaa oikeiksi ja saada tutkimustuloksia, jotka hyödyttävät eri tahoilla samanlaisten ongelmien kanssa painiskelevia ja erikoisalojen välistä yhteistyötä tekeviä asiantuntijoita, tarvitaan lisää monipuolista kokemusta ja tarkempaa tutkimusta ontologioiden rakentamisesta – siten hyöty saadaan enenevässä määrin siirrettyä myös erilaisten palvelujen käyttäjille. Jo nyt suomalaisiin ontologiapohjaisiin palveluihin pääse tutustumaan FinnONTO-hankkeen aikaansaannosten kautta Semanttisen laskennan tutkimusryhmän sivustolla osoitteessa www.seco.tkk.fi.

Ontologiaperustaisia palveluita verkossa

www.yso.fi

Kansallinen ontologiapalvelu ONKI, jossa on julkaistu suuri joukko kansallisia ontologioita ja sanastoja. Nämä voidaan ottaa kustannustehokkaasti käyttöön asiakasjärjestelmissä.

www.kulttuurisampo.fi

Kansallinen kulttuurisisältöjen julkaisujärjestelmä Kulttuurisampo semanttisessa webissä 2.0. Järjestelmä perustuu kymmenien tuhansien ontologisten käsitteiden KOKO-ontologiaan, joka linkittää toisiinsa yli 60 000 kulttuurikohdetta yli 20 suomalaisesta museosta, kirjastosta, arkistosta ja muusta organisaatioista.

demo.seco.tkk.fi/terveysuomi

TerveSuomi on ontologiaperustaisen, kansallisen terveyden edistämisen portaalin prototyyppi, jota kehitetään Kansanterveyslaitoksen johdolla.

Om terminologier och tesaurer vid Folkpensionsanstalten

Carita Bjon

Jag hade förmånen att första gången stifta bekantskap med terminologier under *Heidi Suonuutis* ledning vid Åbo Akademi på åttiotalet. Då ordnades en kurs i terminologiarbetets grunder för blivande informations-specialister. På den tiden konstruerades terminologiska ordlistor enbart för kommunikation mellan fackmän inom olika yrkesgrupper.

Under senare år har terminologiarbetets metoder och principer också använts bl.a. för att utveckla redskap för informationshantering, informationsmodellering och datautbyte. Detta innebär att också terminologerna är med om att utveckla hjälpmedel för hantering av information i elektronisk form. Traditionellt har informationsspecialisterna konstruerat ämnesordlistor som hjälpmedel för indexering och informationssökning.

Indexering innebär att man analyserar texter eller bilder och beskriver informationsinnehållet med hjälp av ämnesord. Indexeringsspråkets ord väljs enligt givna regler ur det naturliga språket, men som regel väljer man ord som är väl etablerade. Som exempel kan nämnas valet mellan ämnesorden *funktionshindrade* och *handikappade*. I Sverige är ordet *funktionshindrade* mycket vanligare än *handikappade* men i Finland är det tvärtom. Det är naturligt att man väljer *funktionshindrade* som ämnesord i Sverige och *handikappade* i Finland.

Idén med ämnesordlistor är att sökresultatet blir bättre om den som lagrar och den som söker information använder samma ämnesord. Med hjälp av en tesaur kan informationssökaren bredda eller avgränsa sin sökning. Ämnesordlistor är ofta konstruerade för ett visst informationssökningssystem, för en speciell litteratursamling eller för en bestämd användarkrets.

Terminologiarbetets mål är att rekommendera användning av begrepp och termer som hör till ett fackspråk så, att den som skriver och den som läser en text förstår textens informationsinnehåll på samma sätt. De sakkunniga bör alltså rekommendera antingen *funktionshindrad* eller *handikappad* och komma överens om vad begreppet innebär.

Vid Folkpensionsanstalten (FPA) tillsattes hösten 2006 en arbetsgrupp med uppgift att genomföra ett projekt för att stödja hanteringen av information i elektroniska dokument som rör socialförsäkring. Projektets mål är bl.a. att standardisera terminologin inom området

socialförsäkring och att främja kommunikationen mellan sakkunniga, mellan FPA:s och dess samarbetspartners datasystem samt informationshanteringen vid FPA. Avsikten är alltså att skapa förutsättningar att utveckla bl.a. informationssökning, dataöverföring och informationsmodellering.

Arbetsgruppen beslöt att genomföra ett terminologiprojekt enligt klassisk modell i samarbete med Terminologicalentralen TSK. Resultatet blir en terminologisk ordlista kallad *FPA-termer* som sedan kan vidareutvecklas med hjälp av informationsteknik. Den blir då närmast ett hjälpmedel vid bl.a. dataöverföring och informationsmodellering. Dessutom kan den användas av t.ex. lagberedare, översättare, informatörer och journalister.

Arbetsgruppen konstaterade att en traditionell ämnesordlista behövs som redskap för indexering och informationssökning. Ämnesordlistor används som hjälpmedel vid informationssökning bl.a. i FPA:s bibliotekskatalog och på FPA:s webbplats. Dessutom används interna ämnesordlistor bl.a. för att söka information på intranätet och i anvisningarna som stöder kundbetjäningen. Eftersom FPA-termer innehåller begreppssystem som visar begreppen och deras inbördes relationer så är avsikten att utnyttja ordlistan för att konstruera en tesaur.

Detta gav arbetsgruppens medlemmar anledning att begrunda de skillnader mellan terminologiska ordlistor och tesaurer som jag har redogjort för. Skillnaden kan man också klargöra på ett konkret sätt genom att tänka sig en rad pärmar som innehåller dokument. Pärmarnas titlar motsvarar då ämnesord som underlättar lagring och sökning. En terminologi däremot är mängden av de facktermer som används i dokumenten.

Terminologiska ordlistor och tesaurer tjänar alltså olika syften. Terminologierna främjar kommunikationen mellan textförfattare och läsare medan tesaurerna underlättar navigering t.ex. i elektroniska textsamlingar. Ett beslutsstödssystem som assisterar en sakkunnig som bedömer en klients lagstadgade rätt till sociala förmåner bör basera sig på väldefinierade begrepp, dvs. en terminologisk ordlista. Sökfunktioner för elektroniska författningssamlingar kan däremot utvecklas med hjälp av tesaurer.

Om författaren:

Carita Bjon är ansvarig informatiker vid Folkpensionsanstaltens forskningsavdelning. Hon är projektkoordinator i terminologiprojektet FPA-termer.

Toivotamme jäsenillemme, yhteistyökumppaneillemme ja kaikille Terminfon lukijoille oikein tunnelmallista joulua ja menestyksestä uutta vuotta 2009!

Vi önskar våra medlemmar, samarbetspartner och alla Terminfos läsare en riktigt stämmingsfull jul och ett framgångsrikt nytt år 2009!

We wish our members, partners and all Terminfo readers merry Christmas and a successful new year 2009!

Wir wünschen unseren Mitgliedern, Kooperationspartnern und allen Lesern von Terminfo frohe Weihnachten und ein erfolgreiches neues Jahr 2009!

Deseamos à nuestros miembros y colaboradores así como a todos los lectores de Terminfo ¡Feliz Navidad y Próspero Año 2009!

Termiharava-palstalla käsitellään ajankohtaisia tai ongelmallisiksi osoittautuneita termejä. Lukijat voivat lähettää lehden toimitukselle ehdotuksia sopivista aiheista.

Nykyisinä energian kallistumisen ja ilmastonmuutoksen aikoina puhutaan paljon energiansäästöistä ja energiatehokkuudesta. Tämänkertainen Termiharava selvittää rakennusten energiatehokkuuteen liittyvää käsiteviidakkoa.

– *energiatehokkuus*

Energiatehokkuus (ruots. *energieffektivitet*, engl. *energy efficiency*, saks. *Energieeffizienz*) on ominaisuus, jonka ansiosta kulutettu energiamäärä suhteessa energiamäärällä aikaansaatuun työhön, tuotteeseen tai palveluun on pieni.

Energiatehokkuus on eri asia kuin energiankulutuksen vähentäminen. Energiankulutusta voidaan vähentää esimerkiksi alentamalla huonelämpötilaa tai valaistustasoa. Energiatehokkuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että entinen "palvelutaso" (rakennuksissa esimerkiksi huonelämpötila) saadaan toteutettua mahdollisimman pienellä energiamäärällä. Energiatehokkuutta voidaan kasvattaa pienentämällä tiettyyn palvelutasoon tarvittavan energian kulutusta tai lisäämällä tietyllä energiamäärällä aikaansaatuja palveluita. Energiankulutusta voidaan pienentää muun muassa eristämällä ja tiivistämällä, ja samalla energiamäärällä voidaan saada aikaan enemmän käyttämällä uusia tekniikoita, vaikkapa ottamalla talteen ja hyödyntämällä valaistuksessa syntyvää hukkalämpöä.

Toisinaan rakennuksen energiatehokkuudella viitataan suppeammin siihen, että talon tarvitsemat palvelut tuotetaan mahdollisimman pienellä rakennuksen ulkopuolelta peräisin olevalla energiamäärällä (energia voi olla peräisin esimerkiksi hiilivoimalaitoksesta). Tällöin energiatehokkuutta voidaan kasvattaa korvaamalla ulko-

puolelta hankittua energiaa rakennuksen omalla energiatuotannolla, esimerkiksi aurinkoenergian keräämisellä.

Rakennuksilta nykyisin vaadittavissa energiatodistuksissa energiatehokkuus ilmaistaan energiatehokkuusluvulla, joka saadaan jakamalla rakennuksen tarvitsema vuotuinen energiamäärä rakennuksen bruttopinta-alalla. Esimerkiksi jos rakennuksen vuotuinen energiankulutus on 50 000 kWh ja pinta-ala 200 m², sen energiatehokkuusluku on 250 (kWh/m²/vuosi).

– *matalaenergiatalo*

Matalaenergiatalo (ruots. *lågenergihus*, engl. *low-energy house*, saks. *Niedrigenergiehaus*) tarkoittaa taloa, jonka energiatehokkuus on parempi kuin yleisen käytännön tai nykyisten rakennusmääräysten mukaisesti rakennetun talon.

Matalaenergiatalossa tarpeellinen palvelutaso saadaan aikaan pienemmällä energiamäärällä (tai pienemmällä talon ulkopuolisista lähteistä peräisin olevalla energiamäärällä) kuin muissa taloissa. Matalaenergiatalosta puhutaan, jos talon vuotuinen energiankulutus neliometriä kohti on enintään 50 kWh/m²/vuosi eli puolet rakennusmääräykset täyttävän omakotitalon keskimääräisestä kulutuksesta.

– *passiivitalo*

Passiivitalo (ruots. *passivhus*, engl. *passive house*, saks. *Passivhaus*) tarkoittaa matalaenergiataloa, jonka kuluttamasta energiasta kaikki tai suurin osa tuotetaan passiivisesti eli ilman erillisiä laitteita.

energiatehokkuus

ominaisuus, jonka ansiosta kulutettu energiamäärä suhteessa energiamäärällä aikaansaatuun työhön, tuotteeseen tai palveluun on pieni

matalaenergiatalo

talo, jonka energiatehokkuus on parempi kuin yleisen käytännön tai nykyisten rakennusmääräysten mukaisesti rakennetun talon

passiivitalo

matalaenergiatalo, jonka kuluttamasta energiasta kaikki tai suurin osa tuotetaan passiivisesti eli ilman erillisiä laitteita

nollaenergiatalo

matalaenergiatalo, joka tuottaa energiaa saman verran kuin kuluttaa

plusenergiatalo

matalaenergiatalo, joka tuottaa energiaa enemmän kuin kuluttaa

Kaavio. Energiatehokkaat talot

Passiivitalo poikkeaa muista matalaenergiataloista siten, että se ei erillisten laitteiden avulla "tee" (juuri) mitään energian tuottamiseksi vaan antaa ympäröivien energialähteiden, kuten auringon, tuoda itseensä energiaa. Passiivitalossa ei siis ole perinteistä lämmitysjärjestelmää eikä siinä käytetä sähkön tuottamiseen esimerkiksi erillisiä aurinkokennoja. Passiivitalo sijoitetaan aurinkoiselle paikalle, sen ikkunat suunnataan etelään ja siinä käytetään aurinkoenergiaa varaavia rakenteita. Passiivitalossa otetaan hyötykäyttöön myös talon käytön, kuten valaistuksen, laitteistojen ja ihmisten, aiheuttama lämpö.

Passiivitalon rakenne- ja tekniikkaratkaisut mahdollistavat sen, että talo pystyy tuottamaan tarvittavat palvelut vieläkin pienemmällä (talon ulkopuolisista lähteistä peräisin olevalla) energiamäärällä kuin muut matalaenergiatalot. Passiivitalosta puhutaan, kun talon lämmitysenergian tarve on (Pohjoismaiden olosuhteissa) korkeintaan 20–30 kWh/m²/vuosi.

→ *nollaenergiatalo*

Nollaenergiatalo (ruots. *nollenergihus*, engl. *zero-energy house*, saks. *Nullenergiehaus*) on matalaenergiatalo, joka tuottaa energiaa saman verran kuin kuluttaa.

Nollaenergiatalo tarkoittaa taloa, jonka vuodessa kuluttaman (miinusmerkkiseksi ajatellun) ja itse tuottaman

(plusmerkkiseksi ajatellun) energiamäärän summa on nolla. Nollaenergiatalon on käytettävä palveluidensa aikaansaamiseen mahdollisimman vähän (ulkopuolelta hankittua) energiaa ja lisäksi tuotettava energiaa itse (esimerkiksi keräämällä aurinkoenergiaa).

Toisen tarkastelutavan mukaan nollaenergiatalosta puhutaan, jos talon itse tuottama energia ajatellaan myytäväksi ulos ja taloon ulkopuolelta tuotu energia ostettavaksi sisään ja jos myydyt energian arvo on yhtä suuri kuin ostetun energian arvo. Nollaenergiatalolla voidaan tarkoittaa myös taloa, joka ei käytä lainkaan uusiutumattomista energialähteistä, kuten maakaasusta tai kivihii-lestä, peräisin olevaa energiaa. Toisinaan termillä nollaenergiatalo viitataan rakennukseen, joka on riippumaton ulkopuolisista energialähteistä.

→ *plusenergiatalo*

Plusenergiatalo (ruots. *plusenergihus*, engl. *energy-plus-house*, saks. *Plusenergiehaus*) on matalaenergiatalo, joka tuottaa energiaa enemmän kuin kuluttaa.

Plusenergiatalo on periaatteiltaan samankaltainen kuin nollaenergiatalo, mutta sen tuottaman energian määrä ylittää kulutetun energian määrän. Ylijäämäenergia voidaan esimerkiksi myydä valtakunnanverkkoon – tai käyttää vaikka perheen sähköauton lataamiseen!

- *Med tydlig intension*

Ruotsin Terminologisentrum TNC on juhlistanut toimitusjohtajansa *Anna-Lena Bucherin* 60-vuotispäivää ja 35-vuotista terminologin uraa julkaisemalla artikkelikokoelman *Med tydlig intension. En festskrift till Anna-Lena Bucher på 60-årsdagen*.

Kirja koostuu 20 asiantuntija-artikkelista, jotka käsittelevät terminologista sanastotyötä, erikoiskieltä ja sen huoltoa sekä muun muassa kääntämistä ja kielifilosofiaa.

Kirjan kirjoittajat ovat työskennelleet terminologian, erikoiskielten ja kielenhuollon parissa lähinnä Ruotsissa, muissa Pohjoismaissa ja Euroopassa. He edustavat TNC:tä, pohjoismaisia sanastokeskuksia, yliopistoja sekä muita sanastotyön kanssa kosketuksissa olevia organisaatioita. Kirjoittajat tuntevat Bucherin kollegana tai yhteistyökumppanina, jotkut myös läheisenä ystävänä.

Kirja antaa monipuolisen ja havainnollisen kuvan TNC:ssä viime vuosikymmeninä tehdystä ja nykyisin tehtävästä työstä, nykyajan sanastotyöstä yleensä, terminologian suhteesta kielenhuoltoon sekä terminologin ammatista. Kirja sopii kaikille sanastotyöstä ja erikoisalojen kielenhuollosta kiinnostuneille.

Artikkelikokoelman voi tilata Terminologisentrum TNC:stä (www.tnc.se > Bokhandel) noin 10 euron hintaan.

Med tydlig intension. En festskrift till Anna-Lena Bucher på 60-årsdagen.

Terminologisentrum TNC, Solna 2008. 192 s.
ISBN 978-91-633-3194-7

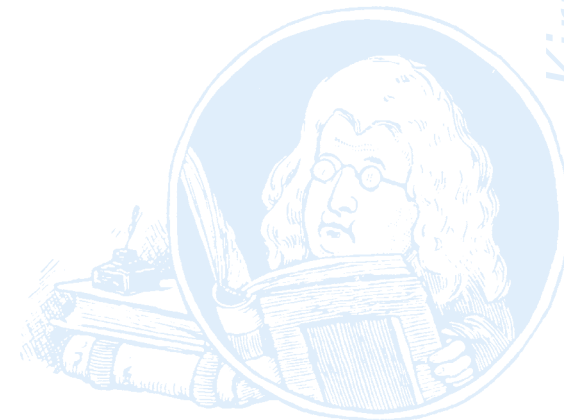
- *Finlandssvensk ordbok*

Charlotta af Hällström-Reijosen ja *Mikael Reuterin* laatimasta suomenruotsin sanakirjasta *Finlandssvensk ordbok* on ilmestynyt keväällä neljäs, uudistettu painos.

Sanakirjassa käsitellään suomenruotsin erityispiirteitä verrattuna riikinruotsiin. Mukana ovat erilaiset finlandismit sekä ohjeistusta siitä, mitä sanoja tulisi välttää. Lyhyet tyyliohjeet antavat ohjeita sanojen soveltuvuudesta eri käyttötarkoituksiin. Lisäksi sanakirjassa on ääntämisohjeet sellaisille sanoille, joita ei äännetä normaalien ruotsin ääntämisoppien mukaan.

Täysin uudistetussa sanakirjassa on noin 2550 hakusanaa, joista lähes 450 on uusia. Edellisiin painoksiin verrattuna sanakirjan sanavalintoja, suosituksia ja esitystapaa on muutettu.

Finlandssvensk ordbok on ennen kaikkea normatiivinen sanakirja, joka on tarkoitettu suomenruotsalaisille ja suomalaisille kielenkäyttäjille, mutta siitä on hyötyä

myös ruotsinruotsalaisille, jotka kaipaavat selitystä suomenruotsalaisille sanoille ja ilmaisuille.

Charlotta af Hällström-Reijonen toimii Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa kielenhuoltajana ja tutkijana. Mikael Reuter jäi tänä syksynä eläkkeelle Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toimistopäällikön tehtävästä.

Finlandssvensk ordbok on myynnissä kirjakaupoissa noin 35 euron hintaan.

Charlotta af Hällström-Reijonen & Mikael Reuter
Finlandssvensk ordbok
Schildts, Helsingfors 2008. 190 s.
ISBN 978-951-50-1749-9

- *Ruotsi-suomi-idiomisanakirja*

Birgitta ja *Kari Viljasen* kokoama *Ruotsi-suomi-idiomisanakirja* sisältää yli 3000 ruotsin kielen keskeistä idiomia ja fraasia.

Idiomi tarkoittaa kiteytynyttä sanaliittoa, jolla on kiinteä merkitys, jota ei kuitenkaan pysty päättelemään idiomin osien merkitysten perusteella. Idiomit ovat kielisidonnaisia, suomen kielessä esimerkiksi puhutaan kuin papupata, mutta ruotsiksi puhutaan kuin mylly (prata som en kvarn).

Idiomisanakirjassa idiomit on ryhmitetty päähakusanojen mukaan aakkosjärjestykseen ja niille on annettu suomenkielisten vastineiden lisäksi käyttöä koskevaa tietoa ja käyttöesimerkkejä.

Idiomisanakirja on suunnattu erityisesti niille ruotsin opiskelijoille ja ruotsia käyttäville, jotka hallitsevat kielen perusteet, mutta haluavat kartuttaa sanavarastoaan.

Ruotsi-suomi-idiomisanakirja maksaa kirjakaupoissa noin 45 euroa.

Birgitta Viljanen & Kari Viljanen
Ruotsi-suomi-idiomisanakirja
 Gummerus, Helsinki 2008. 210 s.
 ISBN 978-951-20-7456-3

- *Saksa-suomi-suursanakirja*

Saksa-suomi-suursanakirja ilmestyi syksyllä täysin uudistettuna. Edellinen Saksa-suomi-suursanakirja oli vuodelta 1963, jonka jälkeen ilmestyneisiin uusiin painoksiin on tehty korjauksia, mutta ei laajempaa uudistustyötä.

Saksa-suomi-suursanakirjassa on 105 000 hakusanaa, runsaat 86 000 käyttöesimerkkiä sekä 9 000 idiomia ja sananlaskua. Sanakirja kattaa yleiskielen lisäksi erikoisalojen termistöä ja puhekielen sanastoa. Myös Itävallan ja Sveitsin oma sanasto on huomioitu sana-

kirjassa. Sanakirjan käyttöön annetaan yksityiskohtaiset ohjeet.

Saksan kielen hakusanojen ja esimerkkien kirjoitusasu on uusimman, vuonna 2006 vahvistuneen, tarkistetun oikeinkirjoitussäännösten mukainen. Ääntämisohjeet annetaan hankalien vierassanojen kohdalla. Kaikkien sanojen kohdalla on painon merkit.

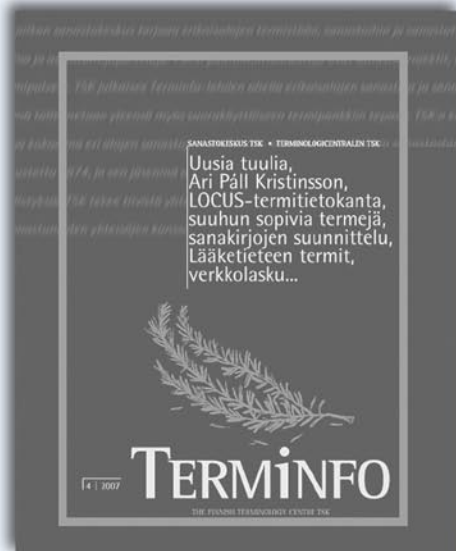
Sanakirjaosuuden lisäksi sanakirja sisältää katsaukset saksan kieleen ja sen historiaan, saksan oikeinkirjoitukseen ja ääntämiseen sekä saksan lyhyen kieliopin. Katavuutensa ansiosta suursanakirja soveltuu ennen kaikkea työ- ja opiskelukäyttöön, mutta se sopii myös muille saksan kielen käyttäjille.

Sanakirjan päätoimittaja FT *Jarmo Korhonen* on germaanisen filologian professori Helsingin yliopiston saksalaisella laitoksella. Hän on laatinut myös saksa-suomi-idiomisanakirjan *Alles im Griff – Homma hanskassa*.

Saksa-suomi-suursanakirjaa myydään kirjakaupoissa noin 120 euron hintaan.

Jarmo Korhonen (päätoim.)
Saksa-suomi-suursanakirja
 Werner Söderström, Helsinki 2008. 1833 s.
 ISBN 978-951-0-22424-3

Teetkö työtä ammattikielen parissa?

Tilaushinnat Suomessa 2008 (neljä numeroa vuodessa): kesto-tilaus 37 € (laskutusväli 12 kuukautta), 12 kuukauden määräaikaistilaus 41 €.

Terminfo julkaisee artikkeleita, joissa käsitellään erikois-kieliä ja niissä käytettävää termistöä. Terminfon avulla saat tietoa tekniikan ja muiden erikoisalojen sanastohankkeista, opinnäytetöistä ja tutkimusprojekteista.

Minisanastojen lisäksi Terminfossa annetaan suosituk- sia ajankohtaisten tai muuten ongelmallisten termien käytöstä.

Terminfon julkaisija on Sanastokeskus TSK. Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Tilaa Terminfo-lehti

- **käy Internet-sivuillamme www.stellatum.fi**
 ->Tilaaajapalvelu -> Tilaukset -> Valitse tuote riippuvalikosta
- **lähetä sähköpostia osoitteeseen tilaajapalvelu@stellatum.fi**
- **soita numeroon (03) 4246 5340**

Fluent communication requires coherent terms

Page 3

Everyone uses terms related to his or her profession. The meaning of the terms is not necessarily clear for others working in different professions. The same thing must be told to outsiders by using long and complicated explanations whereas a colleague understands it with one term. Sometimes, however, there can be different interpretations of the same term in one special field, even in one organization. Terminology work is required so that the diversity of terms would not cause misunderstandings.

The Finnish Minister of Housing *Jan Vapaavuori* emphasized the need for clear terms when speaking about energy efficiency and energy-efficient houses. According to Vapaavuori, the current use of terms is too confusing for the consumers and the content of the terms varies depending on the speaker. He recommended that the building industry would make common interpretations for terms related to energy-efficient construction and that they should be unambiguous, understandable and help the builders in making choices.

In this spring *Suomalais-venäläinen metsäsanakirja*, the Finnish-Russian forestry dictionary, was published to facilitate communication in this field. The compilers of the dictionary, *Inkeri Vehmas-Lehto*, *Aleksandr Gerd*, *Irina Kudasheva* and *Igor Kudashev*, were given the International Terminology Award by the European Association for Terminology for applied research and development in the field of terminology in October. The Finnish Terminology Centre warmly congratulates the award winners.

Sirpa Suhonen

Inkeri Vehmas-Lehto – translation studies and terminology

Page 4

Inkeri Vehmas-Lehto studied Russian language and literature in the University of Helsinki. In 1974 she got a lecturership in the then Language Institute of Kouvola. Later she took both a licentiate and a doctoral degree in Russian language and literature.

In 1981 the Language Institute became a part of the University of Helsinki, and since 1998 it has been called the Department of Translation Studies. Next summer the department will move to Helsinki and will cease to be an independent unit any more. The subjects of translation and interpretation will be placed in departments of languages.

Vehmas-Lehto's work consists of teaching, supervising theses, research and administration. She thinks that the greatest challenge in her work is time management and regrets that there isn't more time for research. She likes her work and her clever students.

Vehmas-Lehto thinks that the Finnish Terminology Centre does important work when it clarifies concepts and establishes terms. All fields contain concepts that require thinking and clarification, above all new fields. Vehmas-Lehto teaches terminology to students and has supervised Master's theses on terminology.

Vehmas-Lehto was one of the four compilers of *Suomalais-venäläinen metsäsanakirja*, the Finnish-Russian forestry dictionary, which was published in February. It was her task was to write the Finnish definitions.

Terminology work for Tekla Structures

24

Page 7

A terminology project was started in Tekla software company in autumn 2006 when a need to clarify and harmonize the English terms used in the Tekla Structures software was noticed. Tekla Structures is a 3D building information modelling software for detailing steel and concrete structures and for controlling construction and production. Tekla Structures is used by steel producers and detailers, building companies, precast concrete producers and engineering offices in more than 80 countries. Tekla Structures has been used for modelling e.g. the Bird's Nest Olympic Stadium in Beijing.

The first version of Tekla Structures was published in 1993, and with time the software has become larger and more versatile. Tekla Corporation has also grown in recent years which means that the number of software developers and users has got bigger and the need for common and easily understandable terms has increased.

Since the software has developed and grown, the number of terms used in the code, interface, client documentation and marketing has increased enormously and term management has become more challenging. Different terms have been used for the same thing, and new terms have not been systematically checked. One aim of the terminology project has been to harmonize terms and to give usage instructions so that the same terms would be used both in the interface and in all other material related to the software.

Tekla needed an outside expert for the terminology project, and chose the Finnish Terminology Centre TSK. The cooperation between Tekla and the TSK has been fruitful: in less than two years more than 400 terms and definitions and several concept diagrams have been added in the Tekla Structures Glossary. The distribution of work in the project has functioned well: the TSK has offered terminological expertise and Tekla has provided product knowledge and a project group consisting of experts in the construction industry and English language specialists.

It has been challenging to choose the viewpoint and emphasis for the definitions. Since the glossary consists

of terms related to a software used in the construction industry, the compilers have had to think how they can include the viewpoints of IT and construction industry in one glossary. Which viewpoint should be emphasized in definitions: how a concept is seen in a finished building or what can be done with the concept in the software and how the user sees it in the software interface?

The software has also gathered some terms that differ from the customary or expected use of English. These Tekla terms have become common and usual for those who have used the software for long, but for new users they may cause problems. One of the aims of the terminology project was to get rid of these terms and to create clearer terms instead. This proved to be more difficult than expected, since it may be impossible to change a term with which the users have lived for years and which has fully become a part of the software.

This terminology project will be finished in the end of 2008, and a glossary will be published. However, terminology work in Tekla will not end, but the glossary will be updated and new concepts will be added. In addition to English, the Tekla Structures software is published in eight other languages, e.g. in German, French, Chinese and Russian. It will be a big challenge to localize the glossary in these eight languages.

Transparent terms and comprehensive concepts

Page 9

The more understandably we write, the more effective communication becomes. Readers and listeners save time and money, both from the perspective of an individual and the society. Speakers and writers need to know their target groups. Experts have to express themselves differently to other experts than to laypersons.

It is often difficult for us term consumers – writers, translators and the general public – as senders to find the right terms and as receivers to understand them. We have access to high-quality resources, like IATE, TEPA or TNC-term. Authorities, companies, organizations and term groups do their best to provide us with relevant term collections. Despite of these worthy efforts, our terminological landscape is like an archipelago with

islands of well-defined terms and expressions. Between the islands there is an open sea where everyone can fish at his or her own risk, and where source criticism is vital.

This fragmented term maintenance is the reason why term consumers need methods and tools for a joint search in term banks, databases and concordances or directly via search engines on the Web. And we active term consumers can join our collective intelligence in digital cooperation, and suggest term candidates and equivalents in such special fields where terminologists have not yet compiled term collections.

Finnish Parliament Glossary

Page 10

The *Finnish Parliament Glossary* has been completed. The glossary contains some 600 concepts related to the work of Parliament, which are defined or explained. The languages represented are Finnish, Swedish, Northern Saami, English, German, Spanish, Estonian, French and Russian. Definitions and notes are provided in Finnish, Swedish and English. The interface of the web publication is also in these three languages.

The target group of the glossary is wide: Members of Parliament, civil servants working in Parliament and public administration, journalists, PR officers, translators, interpreters, teachers, students, researchers and citizens, too. The aim of the glossary is to establish the concepts related to Parliament and the terms used for them. The glossary was compiled in a joint project in which participated the various departments of Parliament, the Prime Minister's Office, several translators and two information system providers.

Terminology projects are always also some kind of learning processes. Terminologists learn new things when compiling glossaries on various subject fields. Communication between language groups is always very fruitful and opens one's eyes to conceptual differences between different languages. The project group members learn terminological methods and are forced to look at things from a slightly different angle. At its best, cooperation between terminologists and subject field experts leads to mutual insights which enrich the work.

Since the concepts related to Parliament had not been defined earlier in any one publication, there was a need for as comprehensive a glossary as possible that would deal with the various sectors of Parliament's work. Some terms had to be left out, but the glossary contains the key concepts related to Parliament, its work, organization and the Parliament buildings. It also contains relevant concepts concerning parliamentary elections, statutes, the Budget and the management of EU affairs.

The choosing of languages is also a part of the delimitation of a glossary. The language selection in this glossary was influenced by the national and international needs of Parliament. The Swedish terms in the glossary are largely those used in the Finnish Parliament. Some of them are found in everyday usage and are applicable in both Finland and Sweden; others reflect phenomena unique to the Finnish Parliament and have no equivalent in Sweden.

In seeking foreign equivalents for Finnish terms, the Finnish concepts have in the main been compared to the concepts and terms used in the parliaments of Great Britain, Germany, Spain, Estonia, France and Russia, as well as the European Parliament. If a corresponding concept has not been found in these sources, such an equivalent has been coined that best reflects the essential content of the Finnish concept.

The glossary has been compiled in accordance with established methods in the field of terminology work by analysing the content of the concepts and the relations between them. The most essential sources were the Constitution Act, standing orders of Parliament, other statutes on Parliament work and related literature. Sometimes it was challenging to detach from the language and expressions used in legislation when definitions were drafted. The *Finnish Government Glossary* was also an important source since the glossaries have some common concepts. Definitions have been written from the perspective of Parliament; in other fields or in general usage the terms may have slightly different meanings.

The Finnish Parliament Glossary is available on the address www.eduskunta.fi/eduskuntasanasto. It will also be published in the Finnish Government Termbank Valter, www.valter.fi.

Semantic content work, but in which form?

Page 13

26

The Finnish term *sanastotyö* can be used in connection with systematic terminology work, thesaurus work and ontology work, and in each case the term has a different shade of meaning. The fact is that the field of terminology is no exception when it comes to the use of terms; there are also problems with polysemy and how to distinguish related concepts from each other.

By studying the factors influencing semantic content work (i.e. terminology work, thesaurus work and ontology work), the most essential characteristics of different forms of semantic content work and differences between them can be clarified. These factors are at least the intended use of the glossary, scope of the glossary, way of handling terms, way of describing concepts, accurateness of description and representation of information related to concepts and terms.

If thesauri, terminological dictionaries and ontologies are studied, it can be noticed that they have one characteristic in common: they all are descriptions of concept systems. Therefore concept analysis can and should be used for making these descriptions.

The representation of information is affected by the fact that thesauri and terminological dictionaries are meant for humans, but ontologies should be interpretable by both humans and computers.

The primary purpose of thesauri is to support the production of metadata related to content description and information retrieval based on the description. The purpose of terminological dictionaries is to clarify communication in general, traditionally between people, but nowadays more and more between information systems.

In thesauri the selection of descriptors (standard language words or terms) is guided by their suitability for search, i.e. the descriptor best suited for search is recommended and non-descriptors are less suited. The suitability does not depend on the relation between the concepts behind the recommended descriptor and deprecated non-descriptor. Normative terminological dictionaries give recommendations on which terms to use and which synonyms are admitted. The selection of terms is influenced by the fact of how well the terms describe the underlying concepts and which terms are

already used, because it is seldom possible to change established terms.

In thesauri the underlying concepts are typically described by relations between broader and narrower terms and associative relations. In a thesaurus, all descriptors are not necessarily linked together, although relations between them existed, and therefore the concepts in a thesaurus form only small concept systems.

In a terminological dictionary the essential characteristics of concepts and the relations between them are described by textual definitions and notes as well as concept diagrams. The systematic structure of definitions and the formulation of notes tell whether the relation is generic, partitive or associative. Often the text illuminates more precisely the nature of the associative relation. The entities of concepts linked to each other are formed on the basis of characteristics and relations that are considered essential in definitions.

Preciseness (formality) and computer readability are common for different ontologies. For example, the aim is to eliminate the requirement for human interpretation needed in thesauri. The primary use intended for an ontology affects its scope and how accurate information on concepts is needed. The ontologies built in the FinnONTO project are based on thesauri, and therefore they are suitable for the same use as thesauri.

So far it has not been tested in this project how terminological dictionaries could be transformed into ontologies. It would be interesting to study what kind of differences there would be between ontologies that are built from different approaches and what measures ontologies based on different source material would require so that they would be suitable for a certain use.

Ontologies are meant to support computer-based systems and so-called intelligent services, i.e. to facilitate information management and retrieval. The user would not have to know exactly the right search term if information could be found on the basis of synonyms included in an ontology. This feature makes it possible that a search can also be directed to resources described with a different selection of descriptors at once and similar search targets can be found even if they were not described in a coherent way. In systems that use

ontologies, a search can be widened with the help of broader or narrower concept relations if the search does not yield the wanted result.

Since the building and using of ontologies is a relatively new phenomenon, so far there is no established operation model for them as there is for thesauri and terminological dictionaries. It is obvious, however, that the builders of ontologies need to understand concept analysis and to a certain extent computerized inference in order to present the concept information in a computer-readable format.

Terminologies and thesauri in Kela

Page 17

Kela, the Social Insurance Institution of Finland, has founded a work group whose task is to carry out a project to support the data management in Kela's electronic documents. The aim of the project is to standardize social insurance terminology and to improve communication between experts, between the information systems of Kela and its partners, and data management in Kela.

The work group decided to carry out a terminology project with the Finnish Terminology Centre. The result will be a terminological glossary which can be used as a tool in data transfer and information modelling, and also by legislators, translators, PR officers and journalists etc.

The work group decided that a traditional index term list is also needed in indexing and information retrieval. Index term lists are needed e.g. in Kela's library catalogue and web site. Since the terminological glossary contains concept systems showing concept relations, the idea is to use the glossary to make a thesaurus for Kela.

These projects made the members of the work group to ponder the differences between terminological dictionaries and thesauri. In short, they serve different purposes. Terminologies facilitate communication between writers and readers whereas thesauri help navigation e.g. in electronic text databases.

Literature

Page 21

With clear intension

The Swedish Centre for Terminology (TNC) has celebrated its director's, *Anna-Lena Bucher's*, 60th birthday and 35-years career as a terminologist by publishing a collection of articles called *Med tydlig intension. En festskrift till Anna-Lena Bucher på 60-årsdagen* (With clear intension. An anniversary volume for Anna-Lena Bucher at 60th anniversary). The book consists of 20 articles dealing with terminology work, languages for special purposes, translation and language philosophy. The book gives a versatile and illustrative picture of TNC's past and present work, terminology work in general, the relationship between terminology and language planning, and the profession of a terminologist.

Finnish-Swedish idiom dictionary

Ruotsi-suomi-idiomisanakirja by *Birgitta* and *Kari Viljanen* contains more than 3000 Swedish idioms and phrases. An idiom is a fixed word combination with a meaning that cannot be guessed from the meanings of the individual words. The idioms have been grouped by the main entries in alphabetic order and given Finnish equivalents and information on use and examples.

German-Finnish general dictionary

A fully revised edition of *Saksa-suomi-suursanakirja*, German-Finnish general dictionary, was published this autumn. It contains 105 000 entry words, 86 000 examples on usage and 9000 idioms and proverbs. In addition to standard language, it covers special field terms and colloquialisms. The vocabularies of Austria and Switzerland are also taken into account. The newest spelling rules checked and established in 2006 have been used. It also contains reviews on German language and its history, German spelling and pronunciation, and a short grammar.

Detailed publisher and order information can be found in the Finnish article, pages 21–22.

www.tsk.fi

Sanastokeskus TSK tarjoaa termeihin ja ammattikieliin liittyvää tietoa ja asiantuntijapalveluja. Sanastokeskuksen päätoimintamuotoja ovat sanasto-projektit, termipankki ja termipalvelu.

Sanastokeskus julkaisee Terminfo-lehden ohella erikoisalojen sanastoja sekä kirjoina että sähköisessä muodossa. Termipankki TEPA on käytettävissä osoitteessa <http://www.tsk.fi/tepa/>.

Sanastokeskuksen kirjastossa on laaja kokoelma eri alojen sanastoja, sana-kirjoja ja sanastostandardeja. Kirjasto on avoinna arkisin klo 9.00–16.00.

Sanastokeskus on perustettu 1974, ja sen jäseninä on yksityishenkilöitä, yrityksiä, liikelaitoksia, käännöstoimistoja ja aatteellisia yhdistyksiä. Sanasto-keskus tekee tiivistä yhteistyötä sekä jäsenistösä että muiden sanastotyötä kiinnostuneiden yhteisöjen kanssa.

Terminologicalentralen TSK erbjuder experthjälp i frågor som berör terminologi och fackspråk. Terminologicalentralens huvudsakliga verksamhet utgörs av ordlisteprojekt, termbanker och termtjänst.

Terminologicalentralen utger tidskriften Terminfo samt publicerar fackordlistor både i tryckt och elektronisk form. Termbanken TEPA finns tillgänglig på adressen <http://www.tsk.fi/tepa/>.

Terminologicalentralens bibliotek omfattar ett stort antal fack-ordlistor och ordböcker. Biblioteket är öppet för allmänheten alla arbetsdagar kl. 9.00–16.00.

Terminologicalentralen grundades år 1974 och dess medlemskår består av privatpersoner, företag, affärsverk, översättningsbyråer och ideella föreningar. Terminologicalentralen har ett nära samarbete med såväl sina medlemmar som med övriga organisationer som är intresserade av terminologiarbete.

Sanastotyön asiantuntemusta vuodesta 1974.